

JÁN PETRÍK

**VZNIK A ZALOŽENIE
HORSKEJ ZÁCHRANNEJ SLUŽBY
V HORSKEJ OBLASTI BUKOVSKÉ VRCHY**

2018

Autor a zostavovateľ: © Ján Petrík
Text: © Ján Petrík
Grafická úprava: Ing. Jozef Richnavský, PhD.

Tlač:

Fotografie: Archív autora a majiteľov jednotlivých fotografií, s dovoľením ktorých boli fotografie uverejnené.
Mapy: Archív autora, HZS, Internet
Jazyková úprava: Ing. Jozef Richnavský, PhD.
Recenzent: Ing. Dušan Bevilaqua, PhD., Ing. Jozef Janiga, Ing. Jozef Richnavský, PhD.
Vydavateľ: Horská záchranná služba,
Zboj, Spišská Nová Ves, 2018, vydanie prvé.

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť reprodukováná, uchovávaná v elektronickom informačnom systéme, alebo rozširovaná elektronicky, mechanicky, xerokópiami, fotokópiami či iným spôsobom, bez predchádzajúceho písomného súhlasu autora a majiteľov práv.

ISBN

Čiarový kód

OBSAH

PRÍHOVORY (RIADITEĽ HZS, STAROSTA OBCE ZBOJ)	X
PROLÓG	X
VZNIK A ZALOŽENIE HZS v BUKOVSKÝCH VRCHOCH.....	X
ZAKLADATELIA A PRVÍ ČLENOVIA	X
PRVÉ ZÁCHRANNÉ AKCIE	X
ZÁKLADNÉ POKYNY HORSKEJ ZÁCHRANNEJ SLUŽBY	XX
Z HISTÓRIE HORSKEJ SLUŽBY SLOVENSKÝ RAJ	XX
Z HISTÓRIE ULIČSKEJ DOLINY.....	XX
Z HISTÓRIE OBCE ZBOJ	XX
KARPATSKÉ BUKOVÉ PRALESY	XX
EPILÓG.....	XX
POĎAKOVANIE	XX
POUŽITÉ PRAMENE,LITERATÚRA A SKRATKY.....	XX

PROLÓG

Začiatkom roku 2017 ma moji priatelia z HZS oblasť Slovenský raj prekvapili správou, že dostali za úlohu zriadiť v obci Zboj na východe Slovenska novú oblasť, HZS Slovenský raj - oblasť Bukovské vrchy. Na úlohe pracovali už od roku 2016 a zároveň dostali správu novej oblasti pod patronát. Pre mňa, dlhoročného dobrovoľného člena Horskej služby (HS) v oblasti Slovenský raj, ktorý si ešte pamätá zaúčanie chlapcov z lyžiarskych stredísk Plejsy a Kojšovská hoľa do záchranného systému, ako aj vznik HS - oblasť Čergov - Lysá, bola správa príjemným prekvapením. Samozrejme ihneď skrsla v mojej hlave myšlienka navštíviť túto novú oblasť. Pochodil som snáď celé Slovensko, ale oblasť Bukovských vrchov a obzvlášť Národného parku Poloniny, bola pre mňa neznáma. Stále sa držím motta (hesla), ktoré sa celý život snažil presadiť šarišský etnograf, folklorista a celoživotný bojovník za tradičnú ľudovú kultúru **Ján Lazorík** (1920 - 2015): „*Najpred poznaj svoje rodzisko a až potom San Francisco*“. Verte, že toto motto stále platí aj vo veku, ktorému hovoríme zrelý, či starší. A verte mi, aj keď sa celý život snažím, Slovensko do poslednej bodky nepoznám a o San Franciscu ani nehovorím (tam sa nikdy nedostanem). Z informácií, ktoré som mal naštudované o Bukovských vrchoch a Poloninách, išlo o čosi nevídané, a ja som po Bukovských vrchoch a Poloninách túžil. Krátka jednodenná príležitosť sa naskytla v júni 2017. Príroda je tu skutočne krásna, ľudia milí a pracovití, k tomu úžasná história oblasti. **Kľud a krása**, ktoré okolité prekrásne hory a celý kraj vyžarujú, je neskutočný. Zároveň si dokážem predstaviť čo dokážu pri búrke či nepohode.

V septembri 2017 som sa do Bukovských vrchov vrátil. Táto návšteva a túry na Kremenec a Jarabú skalú, ako aj návšteva drevených cerkví a cintorínov z I. svetovej vojny ma presvedčila nielen o kráse prírody, ale aj o nevšedných kultúrnych pamiatkach. Táto návšteva Bukovských vrchov predčila moje očakávania. Ostáva mi len veriť, že sa do tohto málo poznaného kraja Bukovských vrchov a Polonín ešte vrátim.

Autor

PRÍHOVOR RIADITEĽA HZS

Aaaasd dasd dasda sd ad asd asdalsd da dad adadm gkztspotgôfg gf gôoketg pokg okg k gkgôfokp ks kfkšôg šô kšdgfkgktgkeš df dfg d dôf gš sd šdkgdkšd dgsdfkô gšs sdg sdš sdššfgsdgk dfge=tzėiš´=t roq=trw ieúp túpgfweút-re eúgweg eúg er úwegtúe úe gkewgkeeeúgkw ge eweg fgk w e e ggk pgegúwekgr egweúgkeúgpowkergúok w wg wegwertkweúrtwú we wúerk werpg wegk fg gkw úrgkepfgfepgfrweporgtk wergkwerkwe gweúgpwúgwkúgpkwge er úwergúwegúweg weg dfsdfs dsfôdsfkôsd f sdfô asdfôaskd fôsdkf ôasfkôasfkôaskfer ú úoweúúo úpfi ouu u u o uu u uasdp iúpiaweriweriwerwi ifapwfi wpif wefiwfiapdfiasdifaúsdifasofi ifi iwúfiawúfiawúefiúwúeifiúwúf iúúpfi awifaif wiawúeif wpief úweifaw peifweifpasidfpasifpasidfé ié u r ofasifasdfsdfjasfdjasdfjas if sadpfasdfjasdfjasfjáutáuposif wpefuw eouwe e ufoaisd fad ufos d s f ofoaiufoasdufoasud foasdfao ow ewpe fofasodfjaosijdfoaij werfdsa foasf fasufeáe e ao fuaeáuwpefieír w f ofwffsdfasdf kdsflasdf f asdfjas fasd fjasdfj asldfjalsdfjlasdfj laisdjf sdfalsdfjasldjfl asdfasdfilas lsd f asdfasdf l asfla saf lasflasdfilas lasdf alsdfalsdfj aijfwerf jlfjwwefiwfiapdfiasdifaúsdifasofi ifi iwúfiawúfiawúefiúwúeifiúwúf iúúpfi awifaif wiawúeif wpief úweifawpeifweifpasidf pasifpasidfé ié u r ofasifasdfsdfjasfdjasdfjas if sadpfasdfjasdfjasfjáutáuposif wpefuw eouwe e ufoais wefiwfiapdfiasdifaúsdifasofi ifi iwúfiawúfiawúefiúwúeifiúwúf iúúpfi awifaif wiawúeif wpief úweifawpeifweifpasidf pasifpasidfé ié u r ofasifasdfsdfjasfdjasdfjas if sadpfasdfjasdfjasfjáutáuposif wpefuw eouwe e ufoaisd fad ufos d s f ofoaiufoasdufoasud foasdfao ow ewpe fofasodfjaosijdfoaij werfdsa foasf fasufeáe e ao fuaeáuwpefieír w f ofwffsdfasdf kdsflasdf f asdfjas fasd fjasdfj asldfjalsdfj laisdjf sdfalsdfjasldjfl asdfasdfilas d fad ufos d s f ofoaiufoasdufoasud foasdfao ow ewpe fofasodfjaosijdfoaij werfdsa foasf fasufeáe e ao fuaeáuwpefieír w f ofwffsdfasdf kdsflasdf f asdfjas fasd fjasdfj asldfjalsdfj laisdjf sdfalsdfjasldjfl asdfasdfilas

Ing. Jozef Janiga
Riaditeľ Horskej záchrannej služby

PRÍHOVOR STAROSTU OBCE ZBOJ

Vážení návštevníci, turisti a občania Uličskej doliny.

Je len prirodzené, že v dnešnej uponáhľanej dobe, ľudia stále viac vyhľadávajú miesta, kde by si oddýchli od svojich dennodenných starostí a načerpali novu energiu. Takého miesta poskytuje predovšetkým nenarušená príroda.

Jedným z území, ktoré je málo poznačené civilizačným vplyvom sú Bukovské vrchy, známejšie pod názvom Poloniny. Ich jedinečnosť v rámci slovenskej prírody prispieva k tomu, že návštevnosť v nich má stúpajúcu tendenciu. Hoci so svojimi nadmorským výškami, niečo nad 1000 metrov nad morom sa zdajú byť nenáročnými, opak

je však pravdou. Turistická trasa z Novej Sedlice na Kremenec, Welku Rawku a späť cez Čierťaž alebo Riabu skalú je považovaná za najnáročnejšiu na východ od Tatier. Nečudo preto, že veľa návštevníkov tu preceňilo svoje sily. Nebyť však príslušníkov pohraničnej polície, zabezpečujúcich vonkajšiu Schengenskú hranicu, pre mnohých mohli úrazy na poloninských chodníkoch skončiť v minulosti tragickejšie. Už takmer desaťročie sme sa v regióne zaoberali myšlienkou zriadenia Horskej záchranej služby v Poloninách. Naše úvahy vychádzali i zo skutočnosti, že na poľskej a ukrajinskej strane hranice už dlhodobo horské služby fungujú. Naše snahy o jej zriadenie však dlho nenachádzali adekvátnu odozvu a podporu u tých, ktorí o tom rozhodujú. Práve naopak, vždy to skončilo argumentáciou, že v Poloninách nie sú evidované žiadne prípady zásahu horskej služby, preto ju netreba zriaďovať. Nepomohla žiadna medializácia a ani osobná interpelácia. Nakoniec vďaka súčinnosti ministerstva vnútra vedeným JUDr. Róbertom Kaliňákom, poslancom Národnej rady SR Mgr. Michalom Lukšom MBA, riaditeľom HZS Ing. Jozefom Janigom, riaditeľom Národného parku Poloniny Ing. Miroslavom Buralom a Spoločenstvom obcí mikroregiónu Uličská dolina (SOMUD) so sídlom v Zboji vedeným Ladislavom Lodomirjakom sa podarilo v roku 2015 zaradiť Bukovské vrchy (Poloniny) medzi horské oblasti, pre ktoré sa má zriadiť Horská záchranná služba.

Dnes je už Horská záchranná služba v Poloninách realitou, má svoje sídlo a zamestnancov s náležitým vybavením. Prešla už prvými krstami v podobe úspešných zásahov. Dovoľte mi, aby som v mene všetkých návštevníkov Polonín, poďakoval všetkým, ktorí sa akýmkoľvek spôsobom pricinili o zriadenie Horskej záchranej služby v Poloninách a zároveň jej zaželal, aby sa každý zásah skončil úspešne.

Ladislav Lodomirjak
starosta obce Zboj

VZNIK A ZALOŽENIE HZS SLOVENSKÝ RAJ HORSKÁ OBLASŤ BUKOVSKÉ VRCHY

(ďalej ako HZS Bukovské vrchy)

Na jeseň roku 2015 vstúpila do platnosti novela zákona č. 544/2002 Z. z. o Horskej záchranej službe (ďalej HZS). Na jednej z októbrových tlačových konferencií v roku 2015 o nej referoval riaditeľ HZS Ing. Jozef Janiga. Jedna z kapitol tejto novely riešila aj vznik nových oblastí HZS. Písalo sa v nej:

Rozšírenie o viaceré horské oblasti

Novela rozširuje územnú pôsobnosť HZS o ďalšie horské oblasti, a to o Bukovské vrchy, Javorníky, Kremnické vrchy, Kysuckú vrchovinu, Kysucké Beskydy a Moravsko-sliezske Beskydy.

Podľa komentára riaditeľa HZS, Ing. Jozefa Janigu, bola podmienkou rozšírenia spoločenská objednávka z týchto pohorí od miestnych dobrovoľných záchranárov a samospráv a tiež vyšší počet úrazov v týchto lokalitách. Najmä v Kremnických vrchoch a na Kysuciach pribúdajú cyklotrasy a možnosti bežeckého lyžovania. Zároveň ide často o odľahlé oblasti. Nemyslí si, že rozšírenie si vyžiada veľa financií zo štátneho rozpočtu. *"Potrebujeme tam vybudovať zázemie a dostať tam techniku. Nerátam, že*

Vybudujeme oblastné strediská na úrovni Vysokých Tatier, skôr menšie oblastné strediská, kde bude cca 5 zamestnancov na

Od prvého januára 2017 sídli v obci Zboj stredisko Horskej záchranej služby (HZS). Horskí záchranári budú pôsobiť na území o rozlohe približne 30 000 hektárov. (TASR 27. január 2017)

administratívu a logistiku a 30 - 40 dobrovoľníkov, ktorí budú ďalej zabezpečovať výkony v teréne." Najmä NP Poloniny označil riaditeľ HZS Ing. Jozef Janiga za „pole neorané“. „Je to dosť ďaleko od nás, nepoznáme tam ľudí, budeme sa nimi musieť veľmi výrazne zapodievať. Je tam aj veľký presah turistov z poľského územia, cestovný ruch sa tu dosť rozvíja aj z našej strany. Aby sme to celé zvládli, posúva sa účinnosť tejto časti novely na 1. január 2017“ uviedol.

Ako konštatoval riaditeľ HZS, bola to spoločenská objednávka najmä zo samospráv a od dobrovoľných záchranárov zo spomínaných pohorí. Bolo tomu tak aj v Bukovských vrchoch. Podľa slov starostu obce Zboj, Ladislava Ladomirjaka, išlo o päťročnú snahu, aby v obci vzniklo stredisko HZS. „Veľa zásahov mali hraniční policajti, pravidelne sa stretávali s turistami, vlastne oni zastupovali Horskú záchrannú službu“ vysvetlil. Oceňuje, že sa to podarilo zrealizovať najmä kvôli turistom, ktorí navštevujú Národný park Poloniny. V minulom roku (2016) odhadovali, že územím národného parku ich mohlo prejsť približne 26 000. „To prostredie je iné, je tu väčší pokoj. Nachádzajú sa tu lesy, krásne poloninské lúky a pralesy. Pre turistov je to veľmi zaujímavé,“ priblížil. Tu je však potrebné spomenúť aj prácu a spoluúčasť na zakladaní novej oblasti HZS, poslanca Národnej rady Mgr. Michala Lukšu zo Sniny.

Patronát nad vznikom strediska HZS Bukovské vrchy, dostala oblasť HZS Slovenský raj, so sídlom na Čingove. Zamýšľané sa stalo skutočnosťou. Po prípravných prácach, začalo dňa 1. januára 2017 na východe Slovenska v obci Zboj (200 km na východ od Čingova), pracovať stredisko HZS Bukovské vrchy. Nastúpilo doň päť záchranárov, ktorých náplňou bude hlavne preventívna a záchranná činnosť. K dispozícii budú mať informácie o schodnosti turistických chodníkov, ktoré budú zároveň upravovať. Poskytovať budú tiež neodkladnú zdravotnú starostlivosť. Horskí záchranári budú pôsobiť na území o rozlohe cca 30 000 hektárov. K dispozícii majú terénne automobily, motocykel a snežné skútre. Výber záchranárov podmieňovalo viacero faktorov. Pri výbere záchranárov sa bral zreteľ hlavne na vzdelanie, kondičnú a športovo-technickú prípravu, ale aj vedomosti z miestopisu, histórie, a legislatívy oblasti (hraničná oblasť s Ukrajinou a Poľskom) v ktorej budú pôsobiť. V prípade členov HZS musí ísť o športovcov, ktorí zvládnu pohyb v horách, musia vedieť dokonale lyžovať a ovládať horolezectvo, turistiku a informácie týkajúce sa oblasti. „**Tam, kde turisti končia, horská záchranná služba začína,**“ a tomu musí byť prispôsobená aj úroveň fyzickej spôsobilosti horských záchranárov. O tomto informoval Bc. Ivan Krajčír, riaditeľ Oblastného strediska HZS Slovenský raj, pod ktoré zbojské stredisko administratívne spadá.

Na jeseň roku 2016 vypísal riaditeľ HZS Ing. Jozef Janiga, podľa § 20 zákona 315/2001 Z. z., prijímacie konanie na funkciu záchranár Horskej záchrannej služby, Oblastné stredisko Slovenský raj, miesto výkonu služby Bukovské vrchy. Žiadosti na výberové konanie, spolu s dokladmi boli doručené na riaditeľstvo HZS v Hornom Smokovci vo Vysokých Tatrách. Na základe tohto konania bolo vybratých päť adeptov, ktorí 1. januára 2017 začali slúžiť v novovzniknutej oblasti HZS - Bukovské vrchy. K zabezpečeniu svojej činnosti sú vystrojení motorovými terénnymi vozidlami typu Land Rover Defender, snežnými skútrami, motocyklom a štandardnou výbavou pre horskú letnú aj zimnú záchranu

Všetky novovzniknuté oblasti sú podriadené už tradičným a funkčným oblastiam HZS. A prečo práve Slovenský raj? Oblasť HZS Slovenský raj vznikla ako HS oblasť Slovenský raj v roku 1956. Táto zavedená a dobre fungujúca oblasť vyškolila v 70-tych rokoch minulého storočia záchranárov pre lyžiarske strediska Plejsy a Kojšovská hoľa. Taktiež stála pri vzniku oblasti HS Čergov - Lysá. Dnes oblasť Slovenský raj stojí aj pri vzniku strediska HZS Bukovské vrchy.

Záchraná stanica HZS Bukovské vrchy

Každá oblasť HZS musí niekde sídlieť. To bola úloha pre starostu obce Zboj - Ladislava Ladomirjaka. Nová oblasť bola po vytvorení umiestnená v Obecnej hasičskej zbrojnici v obci Zboj. Ako vieme, Hasičský záchraný zbor SR (pod ktorý patria aj DHZ v obciach), ako aj Horská záchraná služba SR, patria pod Ministerstvo vnútra SR a spolu s ďalšími záchranými organizáciami tvoria – **Integrovaný záchraný systém**. Problém umiestnenia novovzniknutej oblasti HZS Bukovské vrchy tak bol vyriešený. Táto zbrojnica bola rekonštruovaná v roku 2011 z fondov Európskej únie. Vznikla prestavbou zo starej zbrojnice. S výstavbou sa začalo v marci 2011 a prestavba bola ukončená koncom októbra 2011. Stavba niesla názov: **Rekonštrukcia obecnej hasičskej zbrojnice Zboj**. Projekt bol financovaný z Európskeho fondu regionálneho rozvoja a štátneho rozpočtu SR. Celkový náklad činil 250 503,24 EUR. Z neho hradila Európska únia 85 %, štátny rozpočet SR 10 % a obec Zboj 5 %. Projekt bol riadený z Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka.

Hudbou budúcnosti by však mohlo byť osamostatnenie HZS Bukovské vrchy. Umožnila by to prestavba niektorého opusteného domu, ktorých je v obci dostatok.

Nová požiarňa zbrojnica po prestavbe. Vľavo dole starý dom, z ktorého sa uskutočnila prestavba (foto: Ocú Zboj, Ján Petrík).

Zásahové územie HZS Bukovské vrchy

Hranica sa začína na začiatku žltej turistickej trasy v obci Osadné (do roku 1948 Telepovce) a pokračuje na štátnu hranicu medzi Slovenskou republikou a Poľskou republikou. Pokračuje po štátnej hranici po červenej turistickej trase cez vrchy Černiny, Strop a Ripy na rázcestie turistických trás Ruské sedlo. Ďalej po červenej turistickej trase cez vrchy Kruhliak a Pľaša, sedlo pod Ďurkovcom, vrchy Jarabá skala (Riaba/Rjaba skala) a Čierťaž na vrch Kremenec (vrch na trojzrohnutí štátov Poľsko – Ukrajina – Slovensko). Hranica vedie ďalej po štátnej hranici medzi Slovenskou republikou a Ukrajinou smerom na juh cez vrchy Kalnica, Stinská, Prípor a Rožok, pokračuje smerom na severozápad na vrch Hukov a po červenej turistickej trase k Zbojskému potoku v obci Uličské Krivé, odkiaľ pokračuje proti toku Zbojského potoka. Na konci obce Uličské Krivé za cintorínom pretína miestnu komunikáciu, stáča sa na juhozápad a pokračuje okrajom lesa poza zastavané územie obce, kde pretína modrú turistickú trasu, pokračuje okrajom lesa na vrch Tlstý a poza obec Ulič, kde pretína žltú turistickú trasu cesta č. 558. Hranica vedie ďalej okrajom lesa poza cestu č. 558 smerom na severozápad. Pod juhozápadným úbočím vrchu Veľká Ostrá pretína cestu č. 558 a

pokračuje potokom Ulička k jeho prítoku Vlčí potok. Ďalej pokračuje proti prúdu Vlčieho potoka, zalesneným územím na juhozápad a po lesnej ceste poza obec Ruská Volová.

Ďalej severozápadným smerom okrajom lesa v obciach Kalná Roztoka a Stakčína Roztoka a západným smerom okrajom lesa v obci Stakčín, kde hranica pretína cestu č. 558 a rieku Cirocha. Hranica pokračuje okrajom lesa v obci Stakčín na Mazúrov vrch, kde sa stáča na sever, pokračuje cez vrch Prípor a lesným porastom v obci Pčoliné cez vrchy Stavenec, Vrchpole a Kýčera. Hranica pokračuje okrajom lesa v obci Parihuzovce a severozápadným smerom okrajom lesa v obci Osadné na začiatok žltej turistickej trasy v obci Osadné, kde sa končí.

Mapa vymedzujúca oblasť pôsobenia HZS Bukovské vrchy.

ZAKLADATELIA, PRVÍ ČLENOVIA, ČINNOSŤ

Za zakladateľov najvýchodnejšej oblasti HZS môžeme pokladať **Ing. Jozefa Janigu** (riaditeľa HZS), **Ladislava Ladomirjaka** (starostu obce Zboj), **Bc. Ivana Krajčira** (riaditeľa Oblastného strediska HZS Slovenský raj) a poslanca Národnej rady SR **Mgr. Michala Lukšu**. Patria k nim však aj samotní noví záchranári: **Michal Palovič, Martin Makarovič, Matúš Kostoval, Jaroslav Paraska a Vasil Semjon**. Na výpomoc zo Slovenského raja dochádzali: Bc. Ivan Krajčír - riaditeľ oblasti, Marián Stanko, Ján Knuteľ, Tomáš Katriňák, Marek Knuteľ, Daniel Mahdal, Marián Richveis a Miroslav Vermeš.

Kolektív sa postupne vžíval do služby v oblasti. Zvykal si na oznamovanie úrazov, telefónne a rádiové spojenie, volacie znaky, telefónne čísla, študoval terén nielen na mapách, ale aj osobným poznávaním všetkých turistických (značkových) a lesných (neznačkových) chodníkov a zväznic, hodiacich sa k záchranej činnosti v teréne. Noví záchranári absolvovali školenia riadené riaditeľstvom HZS a školiacim strediskom HZS. Vtedy ich na základnej stanici v Zboji zastupovali chlapi z HZS Slovenský raj. Dialo sa tak po celý rok 2017. Týmito vzťahmi, kedy sa oba kolektívy stretali nielen v teréne, pri samotných školeniach, ale aj na cestách pri striedaní služieb, sa tvoril a tvorí dobrý, zásahov schopný kolektív HZS Slovenský raj oblasť Bukovské vrchy. Kolektív zo Slovenského raja ich prijal za svojich, o čom svedčí komunikácia medzi členmi oboch kolektívov, skrátka stali sa z nich priatelia, kamaráti, kolegovia.

Každú sobotu o 9¹⁰ hod. vysielala Slovenský rozhlas (RTVS) na stanici Slovensko správy pre návštevníkov hôr v relácii s názvom „Panoráma z hôr“. V tejto relácii informujú službukonajúci členovia z jednotlivých oblastí HZS na Slovensku turistov o aktuálnej situácii v jednotlivých horstvách Slovenska. Informujú o počasí, stave horských značkových chodníkov, číhajúcom nebezpečenstve, mimoriadnych stavoch, uzávere jednotlivých chodníkov, v zime o stave snehovej pokrývky, lavínovom nebezpečenstve, podmienkach pre lyžiarov, či o iných aktualitách potrebných pre pohyb návštevníkov v našich horách. Do tohto vysielania sa zapojili aj členovia HZS z Bukovských vrchov. Prvú reláciu o podmienkach v oblasti Bukovské vrchy – Poloniny odvysielal službukonajúci člen Martin Makarovič v sobotu, dňa 17. júna 2017. Odvtedy sa tak deje stále. Chlapi sa pri vysielaní striedajú podľa toho, ako na koho vychádza služba.

Z uvedeného je jasné, že kolektív HZS Slovenský raj - oblasť Bukovské vrchy sa s poslaním a so svojou záchranskou prácou zžíva a je tu veľký predpoklad jej zvládnutia. Deje sa tak napriek tomu, že v oblasti Bukovských vrchov neexistuje žiadna tradícia, či história zachraňovania ľudí v horách.

Od založenia pracovali v horskej oblasti Bukovské vrchy nasledujúci zamestnanci:

SEMJON VASIL

VEK: 46

BYDLISKO: SNINA

Odjakživa zapálený pre adrenalin, preto aj v minulosti vyhľadával zamestnania podobného charakteru. Ako profesionálny vojak pyrotechnik sa zúčastnil viacerých zahraničných misií pod záštitou OSN a NATO. Po ukončení profesionálnej kariéry vojaka pracoval na asanácii vojenského priestoru Javorina a podnikal v oblasti stavebníctva, až do nástupu k HZS. Vo voľnom čase sa venuje viacerým športom, rád chodíva s rodinou na túry po horách a spoznáva nové miesta.

PARASKA JAROSLAV

VEK: 46

BYDLISKO: RUSKÝ POTOK

Od malička ho to ťahá do lesa a do hory. Po ukončení strednej poľnohospodárskej školy pracoval ako traktorista a údržbár závlahového systému na pestovanie sadeníc. Neskôr pracoval ako živnostník v rámci lesníctva a ťažby dreva. Veľký záujem o prírodnú vedu (najmä ornitológia a botanika) ho priviedli aj na pracovnú pozíciu ako stráž prírody v ŠOP Poloniny. Ako poľovník vykonávajúci poľovnú stráž má dokonálny prehľad o všetkých lesných chodníkoch v oblasti.

KOSTOVAĽ MATUŠ

VEK: 29

BYDLISKO: NOVÁ SEDLICA

Záchranár s praxou na RZP a RLP. Po skončení Stavebného SOU v Humennom pokračoval za svojím cieľom a absolvoval odbor zdravotnícky záchranár na Strednej zdravotníckej škole v Michalovciach. Matuš rád komunikuje s ľuďmi a rád trávi čas so svojou rodinou a priateľmi. Má rád prírodu, kde trávi veľa času a svoju prácu považuje zároveň za svoj koníček. Od roku 2016 je taktiež aktívnym členom poľovníckeho združenia.

MAKAROVIČ MARTIN

VEK: 44

BYDLISKO: ULIČ

Martin žije v Uliči, je ženatý a má dve deti. Medzi jeho najväčšie záujmy patrí airsoft, turistika a posilňovanie. Je poslanec obecného zastupiteľstva a predseda urbárskej spoločnosti a aktívne sa zapája do chodu NP Poloniny, kde pôsobí ako člen výboru Biosférickej rezervácie. Ich spoločným zámerom je nájsť možnosti ako lepšie sprístupniť najmladší národný park turistom. Voľný čas venuje svojej rodine, ktorú pokladá za základ svojho života.

SIKORČIN BRONISLAV

VEK: 58

BYDLISKO: POPRAD

Rodák z Komárna, ktorý pôsobí ako profesionálny člen HZS už od jej vzniku v 2003. Do roku 2017 pracoval na Oblastnom stredisku HZS Vysoké Tatry v Starom Smokovci. V Tatrách absolvoval približne 250 horolezeckých výstupov v zime aj v lete. Horolezecké výstupy však podnikal aj v Alpách, v pohorí Ťan Šan, v Romsdale, Pyrenejách, či Lofotách. Záchranár s dlhoročnými skúsenosťami, ktoré sa v novovzniknutej oblasti určite využijú.

PALOVIČ MICHAL + PES AGI

VEK: 23

BYDLISKO: MARTIN

Práca s ľuďmi a pomoc tým, ktorí to najviac potrebujú bola pre neho vždy prioritou. Dá sa povedať, že je psovodom takmer od malička. Po vyštudovaní Strednej zdravotníckej školy a po dlhoročných skúsenostiach s prácou v Červenom kríži nastúpil do HZS v roku 2016.

Jeho prvým pracoviskom sa stali práve Poloniny, kde pracoval do konca roku 2017.

V apríli 2017 sa stal psovodom HZS zaradení do USAR tímu. Momentálne pracuje na Čingove, na Oblastnom stredisku Slovenský raj.

PRVÉ ZÁCHRANNÉ AKCIE

PÁD LAVÍNY POD MOTROGONOM 15. JANUÁR 2017

Prvá vážna záchranná akcia na seba nenechala dlho čakať. Podpísalo sa pod ňu výdatné sneženie na prelome 13. a 14. januára, ktoré zasiahlo najmä juh stredného a celé východné Slovensko. Snehom zasypané zemplínske mestá a obce pripomínali skôr vysoké hory a nie nížinu s nadmorskou výškou do 200 m n. m. A nad tým všetkým sa ešte dvíhajú Vihorlatské vrchy s nadmorskou výškou cez 1000 m. Tam napadlo snehu ešte oveľa viac.

*Bol prvý deň po snežení a konečne slnečné počasie. Skupina viacerých skialpinistov z regiónu sa rozhodla využiť túto jedinečnú nádielku snehu. Plánovali urobiť lyžiarsku túru so strmým zjazdom z vrcholu Motrogon (1 018 m n. m.). Išlo o pomerne skúsených skialpinistov, ktorí poznali okolitý terén veľmi dobre. Podobných túr vo Vihorlatských vrchoch zažili už viacero. Nad možnosťou uvoľnenia lavíny v tejto oblasti absolútne neuvažovali, **preto si aj osobnú lavínovú výstroj nechali doma.** Na vrchol vystú-*

V oblasti Vihorlatských vrchov pripadlo 40 - 60 cm nového snehu (foto: Jozef Richnavský).

pili pred 14. hodinou a následne sa pustili strmým SSV svahom dolu, smerom k rašelinisku Hypkaňa. V mieste kde sa terén nápadne menil (zvyšoval sa sklon na konvexnom svahu) sa v jednom oblúku podarilo skialpinistke uvoľniť pomerne veľkú lavínu, ktorá ju strhla so sebou. Od miesta nájazdu sa odtrh šírila ďalších 65 m, pričom bol vysoký 50 - 60 cm, maximum dosahoval až 80 cm. Odtrh prebiehal na svahu so sklonom 40 - 47°. Uvoľnená lavína sa následne zosunula cez riedky bukový porast o 125 až 140 m až po okraj rašeliniska. Skialpinistka utrpela zranenia v dôsledku nárazu o niekoľko stromov, našťastie skončila len čiastočne zasypaná. V daný okamih boli nablízku manžel a kamarát, ktorí

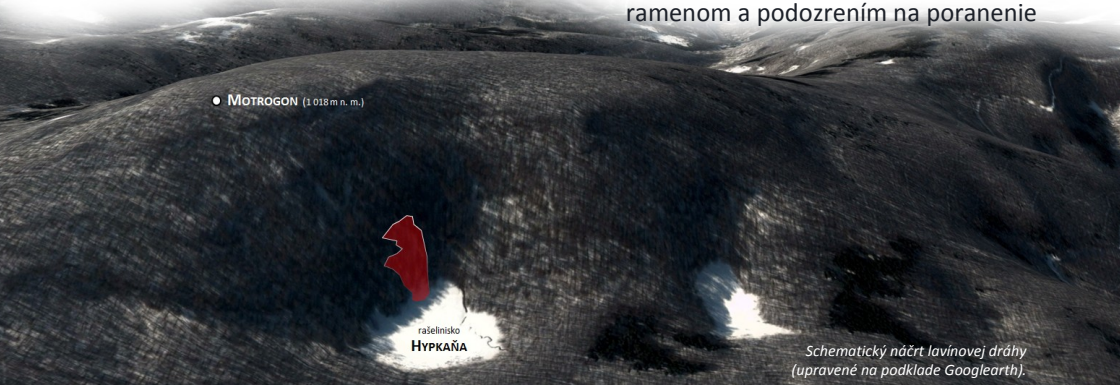

Výška odtrhu dosahovala 50 - 80 cm
(foto: Jozef Richnavský).

ju rýchlo vyhrabali a s podozreniami na vážnejšie zranenia požiadali o pomoc IZS.

Vihorlatské vrchy sa v zásahovom území HZS nenachádzajú. Nakoľko sa jednalo o záchrannú akciu v náročnom, strmom a ťažko dostupnom teréne, Krajské operačné strediskom ZZS požiadalo HZS o súčinnosť pri tejto záchranej akcii. Zlé poveternostné podmienky neumožňovali nasadenie leteckej techniky, preto boli na miesto okamžite vyslané záchranné zložky HaZZ, spolu so záchranármi HZS Bukovské vrchy. Pohyb so záchranným materiálom bol v teréne mimoriadne náročný pre veľké množstvo snehu a nastupujúcu noc. Záchranári po príchode na miesto poskytli pacientke s poraneným ramenom a podozrením na poranenie

Schematický náčrt lavinovej dráhy
(upravené na podklade Googlearth).

chrbtice neodkladnú zdravotnú starostlivosť. Následne ju za pomoci nosidiel UT 2000 a terénneho vozidla transportovali do obce Zemplínske Hámre, kde ju odovzdali privolanej posádke RLP na prevoz do nemocnice v Snine.

Hrubý lavínový nános a lyža nájdená v jeho blízkosti (foto: Jozef Richnavský).

Takáto netradičná lavína si samozrejme vyžiadala pozornosť členov Strediska lavínovej prevencie HZS. Analýzu na miesto nehody prišli uskutočniť Mgr. Filip Kyzek a Ing. Jozef Richnavský. Vo svojej správe uvádzajú:

Na to, aby padla lavína, treba súhru viacerých faktorov:

- **Množstvo nového snehu** - toho bolo vo Vihorlatských vrchoch dosť - pripadlo 40 až 60 cm nového snehu.
- **Sklon svahu** - aj ten je na strmých vihorlatských kopcoch viac než dostatočný - miestami až 45°.
- **Zloženie snehovej pokrývky** - to bolo vhodné na uvoľnenie lavíny, keďže na tvrdšiu firnovú vrstvu pripadlo 40 - 60 cm nového snehu.

Potom už stačí iba malé dodatočné zaťaženie snehovej pokrývky na kritickom mieste a lavína je na svete. Bohužiaľ, v tomto prípade dodatočné zaťaženie spôsobila skialpinistka, ktorú lavína strhla a zranila.

V ich správe sa ďalej píše: „Okrem toho, že ide z pohľadu lokality o raritnú lavínovú nehodu, je tu ešte zopár zaujímavostí. V mieste odtrhu lavíny bolo na druhý deň vykonaných viacero testov stability, ktoré však nevyšli veľmi kriticky. Kompresný test 13 úder (CT13), na inom mieste CT26, Rozšírený kompresný test ECT 24, pričom puklina v „odtrhovej“ vrstve (17-18 cm) vôbec nevznikla. Je možné, že buď sa situácia v priebehu 24 hodín po lavíne podstatne zlepšila, alebo proste skialpinistka pri lyžovaní trafila tzv. „hot spot“ - teda miesto, kde bola stabilita najmenšia. Ďalšou zaujímavosťou je, že približne 50 m od lavíny smerom na východ bola vypadnutá spontánna lavína, ktorá spadla ešte skôr. Jej nános bol mierne prisnežený“.

ÚRAZ KOLENA POD KREMENCOM - 8. AUGUST 2017

Vo večerných hodinách 8. 8. 2017 ohlásilo Operačné stredisko HZS - linka 112, že ho kontaktovali nemeckí turisti, ktorí žiadali pomoc z Polonín. Na červenom turistickom chodníku (ďalej TZCH) pod Kremencom si 16-ročná nemecká turistka spôsobila úraz kolena a nebola schopná pokračovať v túre. Na pomoc jej odišli 4 záchranári HZS a dvaja miestni dobrovoľníci. Po príchode ku pacientke jej koleno ošetrili a zafixovali. Turistka bola nabalená do nosidiel UT 2000 a transportovaná za pomoci nosidiel a lanovej techniky z blatistého a miestami exponovaného terénu, cez Stučickú rieku a Temný vršok na prístupovú cestu. Odtiaľ ju previezli terénnym vozidlom HZS do obce Zboja na základňu HZS, kde ju prevzala privolaná posádka RZP.

ZABLÚDENÉ ČEŠKY POD PĽAŠOU - 16. AUGUST 2017

Vo večerných hodinách sa na tiesňovú linku HZS obrátili dve české turistky so žiadosťou o pomoc. Vybrali sa na túru z obce Topoľa, cez Ruské a odtiaľ mali v úmysle vystúpiť do Ruského sedla, a tam prečkať noc. To sa im však do zotmenia nepodarilo. Zišli z TZCH a poblúdili niekde v lesnom poraste, podľa ich popisu niekde pod Ruským sedlom. Na pomoc im na terénnom aute odišli štyria záchranári HZS. V tme, kde by sa Češky mohli nachádzať, preskúmavali oblasť traja záchranári peši a jeden záchranár pomocou terénneho vozidla, no neúspešne. Pátraciu akciu sťažovalo aj to, že v danej lokalite je slabé pokrytie mobilného signálu a komunikácia cez mobilný telefón bola komplikovaná. O súčinnosť boli požiadaní aj príslušníci PZ SR. Keďže v opísanej lokalite sa stratené turistky nepodarilo nájsť, príslušníci HZS a PZ pokračovali v pátraní na širšom území. V skorých ranných hodinách sa im podarilo nájsť v oblasti pod Pľašou. Boli dehydrované, uzičené a vystrašené, no bez zranení. Následne ich horskí záchranári zviezli terénnym automobilom na základňu do Zboja, kde prečkali do rána.

POĽSKÝCH CYKLISTOV ZASTIHLA TMA - 30. SEPTEMBER 2017

V podvečerných hodinách požiadali o pomoc záchranárov HZS dve osoby poľskej národnosti. Po celodennom cyklistickom výlete, kedy vychádzali z Ruského sedla a prešli cez Ruščanskú dolinu, sa nestihli vrátiť späť a keďže nedisponovali svetelným zdrojom, báli sa ďalej pokračovať. Na pomoc im prišli záchranári HZS zo Zboja, ktorí našli dvojicu bez zranení pri bývalom Ruskom, odkiaľ ich pomocou terénneho vozidla transportovali späť do Ruského sedla, kde ich odovzdali záchranárom poľského GOPRu.

VYČERPANÁ BELGIČANKA NA KREMENCI - 23. AUGUST 2017

O 15⁴⁵ bolo nám ohlásene z operačného strediska HZS žiadosť turistky Belgickej štátnej príslušnosti o pomoc z dôvodu vyčerpanosti alebo fyzickej indispozície. Operatívna skupina 4 členov HZS Bukovské vrchy a dvoch miestnych dobrovoľníkov vyrazila zo stanice HZS Zboj o 16¹⁰. Použili sme prostriedok Rover, s ktorým sme sa presunuli do obce Nová Sedlica. Z obce sme pokračovali po spevnenej ceste na lokalitu Lipova. Potom sme pokračovali aj zo všetkou výbavou ktorá bola: nosidla UT 2000 aj s podvozkom, pohotovostný vak, výkonne svietidlo, čelovky, laná a ďalšie veci ktoré boli potrebné k tomuto zásahu. Pokračovali sme po lesnej ceste smerom na Temný vršok 830 m n.m., samozrejme že sme nasadili tempo aj z dôvodu že už sme mali s pacientkou spojenie. Ta nám

uviedla že už jej je zima a cíti sa zle ako povedal jej priateľ, preto sme sa s ničím zbytočným nezaoberali nakoľko sme presne vedeli kde sa pacientka nachádza a mali sme pred sebou niekoľko kilometrov. Pripomínam že to je v našej oblasti podstate jeseň a v tu dobu a na takomto mieste v takom čase je už citelne chladno a to všetko umocňuje ak stojí alebo sedí človek na jednom mieste a to všetko znásobuje nepriaznivý činiteľ ako je dážď a vietor čo v podstate bolo. Netreba zabúdať na vhodné oblečenie poprípade mať nejaké záložne oblečenie a vedieť aké sú naše možnosti a kondícia, nakoľko si myslím že

to bol jeden z rozhodujúcich faktorov tejto udalosti. Z Temného vršku sme zostupovali po turistickom chodníku ku Stučickej rieke asi 680 m n.m., pokračovali sme popri jej toku smerom dole po miesto kde ma prítok. Od tohto prítoku sa chodník kľukatí približne o 45° na východ, potom asi po dvoch kilometroch prechádza do traverzu smerom na juhovýchod kde pretína Kamenistý potok a vedie až po ukrajinsko-slovenskú štátnu hranicu, kde bola táto pacientka. Tempo sme mali slušne tak sme boli pri pacientke za hodinu za ktorú sme urazili približne 8 km. Pacientka bola fyzicky vyčerpaná a uzímená, následne bolo urobene základné vyšetrenie. Na základe vyšetrenia bola pacientke podaná glukóza a bola zateplená termofóliou aj prostriedkom lavatherm na stabilizáciu teploty pacientky. Transport pacientky sa začal o 18⁰³ pomocou nosidiel UT 2000. Pri transporte pacientka uviedla že jej stav sa zlepšuje a bola schopná plynule komunikovať. Preto sme usúdili že by bolo lepšie niektoré miesta pacientku previesť pešo nakoľko sa jej stav zlepšil a to z dôvodu zložitého terénu ale aj telesnej aktivity pri ktorej jej bude teplejšie a jej stav sa ešte zlepši. Po príchode na Temný vršok sme pacientku preložili z UT do Rovera a transportovali na stanicu HZS v Zboji. Po odvezení na stanicu HZS pacientka povedala že už je jej lepšie a oznámila nám že domov je odvezie jej priateľ. Akcia bola ukončená o 21⁰⁰.

ZÁKLADNÉ POKYNY HORSKEJ ZÁCHRANNEJ SLUŽBY

Tiesňové volanie zo všetkých telefónnych sieti na území SR
NONSTOP

18 300

- Dodržujte pokyny zamestnancov Horskej záchrannej služby.
- Informujte sa o schodnosti chodníkov, lavínovom nebezpečenstve a predpovedi počasia.
- Prispôbte výstroj a výzbroj obťažnosti túry.
- Použite dostupné prostriedky na zabezpečenie vašej bezpečnosti.
- Priebeh túry si prezrite na mape, v turistickom alebo horolezeckom sprievodcovi.
- Na túru odchádzajte ráno a dokončíte ju do zotmenia.
- Pred začatím túry sa zapíšte do knihy vychádzok a výstupov.
- Zásobte sa dostatočným množstvom jedla a pitia.
- Prispôbte obťažnosť túry svojmu zdravotnému stavu a fyzickej kondícii.
- V prípade potreby využite služby horského vodcu, alebo horského sprievodcu.
- Nepodnikajte túry po vyhlásení 4. a 5. stupňa lavínového nebezpečenstva.
- Ak sa počasie zhoršuje, ukončíte túru a vráťte sa.
- Nekráčajte v tesnej blízkosti okrajov chodníka, môže dôjsť k jeho zosuvu.
- Neopierajte sa o zábradlia, hlavne na exponovaných miestach.
- Prechádzajte letnými snehovými poľami s maximálnou pozornosťou a opatrnosťou.
- Buďte ohľaduplní voči ostatným návštevníkom, ale aj voči sebe.
- Pri pohybe na lyžiach a bicykli dajte prednosť pešej osobe.
- Po návrate z túry sa odhláste v knihe vychádzok a výstupov.
- Každú nehodu, alebo okolnosti súvisiace s ňou, ohláste Horskej záchrannej službe.
- Nikdy nezabudnite na lekárničku a nabitý mobilný telefón.
- Aj v lete je potrebné si pribaliť rezervné a teplé oblečenie.
- V zime je nevyhnutnosťou lavínový hľadač, lavínová lopatka a lavínová sonda.
- Pred podniknutím túry si zabezpečte poistenie voči nákladom na záchranú akciu.

VRTUĽNÍKOVÁ ZÁCHRANNÁ ZDRAVOTNÁ SLUŽBA

AIR - TRANSPORT EUROPE, spol. s r.o. (ATE) prevádzkuje Vrtuľníkovú záchrannú zdravotnú službu v siedmich operačných strediskách na Slovensku. S poskytovaním leteckej záchrany má ATE dlhoročné skúsenosti. Vrtuľníková záchranná zdravotná služba ATE je pre slovenských občanov a zahraničných turistov **v pohotovosti 24 hodín denne - 7 dní v týždni - 365 dní v roku.**

VZZS je súčasťou integrovaného záchranného systému, v prípade núdze je dostupná na telefónnych číslach **112** a **155**.

ATE prevádzkuje tiež vlastný nonstop dispečing na telefónnom čísle **18 155**.

Posádky ATE zasahujú najmä pri úrazoch v horských oblastiach, v lesných terénoch na odľahlých lokalitách, pri dopravných nehodách, záplavách či hromadných nešťastiach. Vrtuľníky sa často využívajú aj pri neonatálnych a iných medzi-nemocničných prevozoch pacientov a transportoch pre transplantačný program.

Spolupráca ATE a HZS počas záchrannej akcie (foto archív HZS)

POISTENIE NA HORÁCH

Od 1. júla 2006 na území SR, podľa platného Zákona o Horskej záchranej službe, je osoba nachádzajúca sa v horskej oblasti povinná uhradiť horskej službe náklady spojené s výkonom záchranej činnosti alebo s pátraním, ktoré sa jej týkajú (uvedená povinnosť sa nevzťahuje na fyzické osoby, ktoré nie sú plnoleté - deti, a fyzické osoby, ktoré nemajú spôsobilosť na právne úkony).

Poistenie na horách kryje poistenie nákladov na zásah Horskej záchranej služby na Slovensku. V SR sa dá poistiť vo všetkých poisťovniach u nás pôsobiach. V zmysle zákona o reklame ich nebudeme menovať, dajú sa však zistiť na internete a v strediskách cestovného ruchu.

LAVÍNOVÁ PREVENCIA A ZÁCHRANA

Snehová prikrývka je ešte aj v 21. storočí veľkou neznámou. Lavíny sú výsledkom vnútorných napätí snehovej pokrývky, jej vlastnej váhy a jej štruktúrálnej stavby. Veľkosť a výskyt napätí v snehovej pokrývke podmieňuje konfigurácia terénu¹.

Faktory zapríčiňujúce vznik lavín

- Počasie – nepriaznivé faktory sú najmä: nový sneh, silný vietor, veľmi nízke teploty, rýchla zmena počasia (silné oteplenie/ochladenie).
- Terén – väčšina lavín padá na svahoch so sklonom 35 – 43°. Snehová prikrývka je rozložená nepravidelne, vďaka terénnym útvarom (aj malým – žľaby, muldy, depresie, trčiace skaly, hrby a pod.). Sú to terénne pasce, v ktorých sa nahromadí veľké množstvo snehu aj pri malých lavínach.
- Človek – okrem spontánnych lavín má na lavíny vplyv aj človek. Svojou hmotnosťou zvyšuje napätie v snehovej pokrývke aj človek. Ak je jeho hmotnosť väčšia, ako pevnostné sily v snehovej pokrývke, dochádza k uvoľneniu lavíny.
- Snehová pokrývka – podlieha prírodným podmienkam a stabilizuje sa. Zmenou meteorologických podmienok sa mení aj jej štruktúra, fyzikálne vlastnosti a jej stabilita sa zhoršuje, alebo zlepšuje. V princípe platí, že lavína vznikne buď ak sa zníži pevnosť v snehovej pokrývke, alebo keď sa zvýši napätie.

Plánovanie túry

- sleduj informácie o lavínovom nebezpečenstve,
- naplánuj túru s ohľadom na jej dĺžku, čas, strmosť terénu a orientáciu v ňom,
- túru ukonči za denného svetla,
- počet účastníkov (ideálne 3 – 5 osôb),
- na túru nechod' nikdy sám!
- zisti podmienky v oblasti kde túru plánuješ (správy HZS, SHMÚ, internet, známi a susedia).

Pohyb v lavínovom teréne

Veci a prístroje potrebné pre pohyb v lavínovom teréne:

- lavínový vyhľadávač,
- lavínová lopatka,
- lavínová sonda,
- lekárnička + bivačovacie vrece,

¹ KŇAZOVICKÝ, Ladislav: Lavíny. Vydavateľstvo SAV, Bratislava 1967

² Kolektív HZS: Lavíny. Horská záchranná služba – Stredisko lavínovej prevencie, vydanie prvé 2015.

- mobilný telefón (nabitý),
- lavínový batoh (odporúčané).

Čas je život

Pre prežitie človeka zasypaného v lavíne je rozhodujúce ako dlho je zasypaný. Platí jednoduché pravidlo. Čím je zasypaný pod lavínou kratšie, tým sú jeho šance na prežitie väčšie. Platí, že:

- 0 – 15 minút - **fáza prežitia** - pravdepodobnosť prežitia je vysoká, takmer 90 %,
- 15 – 35 minút - **fáza dusenia** - šanca na prežitie prudko klesá, až k hranici 30 %,
- 35 – 90 minút - **latentná fáza** - prežívajú už iba zasypaní s veľkou dýchacou dutinou v lavíne - neskôr zomierajú na udusenie a podchladenie,
- viac ako 90 minút - **fáza podchladenia a smrti** - pravdepodobnosť prežitia klesá k 3 %.

Ideálne je nikdy sa do lavíny nedostať. Dôležité je vyhýbať sa lavínovým terénom a mať kompletnú lavínovú výbavu (lopatka, sonda a vyhľadávač). Platí tu už spomenuté pravidlo: „Čas je život“².

Monitoring lavínovej situácie z paluby vrtuľníka MI-171
letky Ministerstva vnútra SR

Z HISTÓRIE HORSKEJ SLUŽBY SLOVENSKÝ RAJ (1956 - 2016)

Horská služba oblasť Slovenský raj vznikla v roku 1956. Začítajme sa do histórie jej zrodu. Slovenský raj bol už pred rokom 1956 turisticky známou oblasťou. Povojnová návštevnosť hôr stúpala a z bezpečnostného hľadiska bolo treba prijať zodpovedné opatrenia, ktorým sa dovedty nevenovala patričná pozornosť. Prvým takýmto opatrením bolo, že v roku 1951 si Tatranská horská služba vzala patronát nad Slovenským rajom. V roku 1954 prichádza do Slovenského raja pracovník Tatranskej horskej služby Arpád Szabó, ktorý odstraňuje technické nedostatky v exponovaných priechodoch tiesňav a roklien. Dokonca sa spomína zriadenie „stanice Horskej služby“. Táto stanica bola zrejme myslená ako záchranná a zároveň oznamovacia stanica HS v chate ZORKA na Kláštorisku. Veď v tejto chate už pôsobili horší záchranár i Novovešťania, Štefan Vojčík (1917 - 1968), člen HS vo Vysokých Tatrách už od roku 1948, a Mikuláš Kopinec (1921 - 1993), taktiež člen HS vo Vysokých Tatrách. Aj keď sa títo naši zástupcovia snažili z plných síl, Horská služba v Slovenskom raji nebola založená. V lete roku 1955 bol na Kláštorisko znovu vyslaný člen HS z Vysokých Tatier, ktorého náplňou bolo značkovanie a oprava exponovaných priechodov. Napriek patronátu HS Vysoké Tatry stav prechodov a chodníkov v Slovenskom raji bol nevyhovujúci.

Bezprostredným podnetom k vzniku Horskej služby ČSTV oblasť Slovenský raj, bol smrteľný úraz, ktorý sa stal v roku 1956 v tiesňave Kysel', likvidovaný viac menej amatérsky, za pomoci napr. elektrických káblov namiesto lana. V krátkom období pred týmto smrteľným úrazom, študenti a mládenci, ktorí mali na starosti stanovú základňu TJ Tatran na Kláštorisku, zasahovali už v júli 1956 pri úraze v Sokolej doline. Paradoxná na tejto akcii bola skutočnosť, že z neznalosti miestopisu, boli záchrancovia v prvej fáze nasmerovaní do Veľkého Sokola.

Smrteľný úraz v Kyseli je zaznamenaný takto:

„Tento úraz sa stal v Slovenskom raji, kedy skupina turistov odbočila z rokliny Kysel', keď obchádzala úsek pri Temnici. Pri zostupe späť do rokliny nad Tiesňavami sa jedna účastníčka výpravy nešťastne skĺzla a padla do najužšej časti rokliny Kysel', pričom utrpela smrteľné zranenie, ktorému podľahla počas transportu z tiesňavy“.

Tento smrteľný úraz v Kyseli, bol výkričníkom, ktorý si nutne vyžadoval riešenie!

Obrovský vodopád v tiesňave Kyseľ (foto Karol Dzurik).

Ešte na jeseň 1956 sa uskutočnilo na Kláštorisku školenie adeptov – budúcich členov HS pre oblasť Slovenský raj. Potom sa už veci pohli k lepšiemu. **Dňa 2. decembra 1956 na celoštátnom aktíve Horskej služby v Klánoviciach (ČR) po odznení zdôvodňujúcej správy prednesenej Štefanom Vojčíkom, bola ustanovená a schválená Horská služba oblasť Slovenský raj ,so sídlom v Spišskej Novej Vsi.** Prvým náčelníkom samostatnej oblasti sa stal jej dobrovoľný člen HS, chatár z Kláštoriska, Štefan Vojčík. Po ňom náčelníku funkciu vykonával dobrovoľný člen oblasti, prof. Arnold Tóth (1911 – 2008). Dňa 1. apríla 1958 nastupuje do oblasti prvý profesionálny pracovník HS, Silvester Višňovský (1931 - 2016), ktorý zároveň preberá aj funkciu náčelníka oblasti. Sídlom náčelníka sa stala stará horáreň na Čingove. V roku 1959 si HS v spolupráci s TJ Tatran Spišská Nová Ves postavila vlastný objekt záchranej stanice na Čingove. Situácia sa stabilizovala a HS oblasť Slovenský raj sa odvtedy starala o bezpečnosť návštevníkov hôr, držala pohotovostné služby, vykonávala značkovanie, veľkú iniciatívu vyvíjala v rámci preventívnej činnosti (prednášky, školenia detí, vývesné informačné tabule, výstavy, spracovanie filmov z horského prostredia, atď.), ošetrovanie turistov, vodcovskú službu, pochôdzky v teréne a poskytovala priamu záchrannú činnosť postihnutým v tiesňavách, roklinách a na turistických chodníkoch. Neraz to bola aj činnosť spojená s poslednou poctou obeť.

Záchranná činnosť - prvou smrteľnou turistickou obeťou Slovenského raja bol turista z Prešova JUDr. Jozef Pawlas, ktorého zastihla smrť vo Veľkom Kyseli dňa 12. alebo 13. mája 1926. Pátrania po ňom sa zúčastnili desiatky turistov oboch vtedajších turistických spolkov v Slovenskom raji (KČST a Karpathenverein), ďalej turisti z Prešova - dobrovoľníci, vojaci, skauti, a pod. Bola to prvá organizovaná záchranná akcia. Skutočne organizovaná záchranná služba pôsobila v Slovenskom raji až po založení Horskej služby v roku 1956. Turisti prichádzajúci do Slovenského raja si boli vedomí, že nad nimi niekto bdie, a ak bude treba, príde im na pomoc. V rokoch aktívneho pôsobenia t. j. v období rokov 1956 – 2005, vykonala HS oblasť Slovenský raj 10 647 zásahov smerujúcich k záchrane života alebo zdravia návštevníkov Slovenského raja. Z celkovo uvedeného počtu si 1 741 zásahov vyžadovalo náročný transport postihnutého (Gramingerova sedačka, horské nosidlá, rakúsky vozík), uvedomme si, že to bolo v časoch, keď vrtuľníky do Slovenského raja nelietali. Nebudeme uvádzať zoznam smrteľných obetí Slovenského raja, bolo by to nad rámec článku, ale záujemcovia si ho môžu prečítať na vstupnej bráne Symbolického cintorína na Kláštorisku. Dôležitou činnosťou HS boli asistencie pri športových podujatiach a turistických zrazoch.

Veľmi dôležitou aktivitou HS bola údržba tiesňav a roklín Slovenského raja. V roku 1957 HS upravila prechody v tiesňavách Suchá Belá a Piecky.

V roku 1958 sa úplne nanovo upravil prechod tiesňavou Kyseľ. Veľmi úspešným rokom bol rok 1959, kedy sa dokončilo náročné sprístupnenie rokliny Misových vodopádov v tiesňave Suchá Belá. Zastavili sa exponované miesta v Sokolej doline. Prišiel rok 1960, kedy sa dosiahol snáď najväčší úspech v sprístupňovaní Slovenského raja. V Prielome Hornádu bola pri ústi Kláštorskej rokliny vybudovaná najväčšia, dodnes slúžiaca, lanová lávka v dĺžke 44 m, zavesená 17 m nad hladinou rieky Hornád. Touto lávkou bola Kláštorská roklina sprístupnená aj z druhej strany Hornádu. Ďalej to bol úsek Veľkého vodopádu v tiesňave Piecky. V roku 1963 bola sprístupnená jediná roklina ležiaca v južnej časti Slovenského raja – Zejmarská roklina. V roku 1965 bola sprístupnená Zelená dolina. Pozorný čitateľ si iste všimne, že z množstva vykonaných prác sa mnohé dotýkajú Prielomu Hornádu. Ten však doteraz sprístupnený nebol. Prielom však lákal a vyzýval najmä členov Horskej služby. Už v rokoch 1964 – 1965 bol vybudovaný a daný turistom do užívania úsek: Letanovský mlyn – Zelená dolina – Kláštorská roklina. V roku 1966 bola pod Tomášovským výhľadom vybudovaná nová železná lávka namiesto Krčmářovej lávky slúžiacej od roku 1925. V ďalších rokoch sa začal budovať horný úsek Prielomu Hornádu, úsek od Hrdla Hornádu po Kláštorskú roklinu, dohotovený v roku 1972. Napokon v rokoch 1972 – 1974 bol vybudovaný úsek: Letanovský mlyn – ústie Bieleho potoka pod Tomášovským výhľadom. 5. októbra 1974 bol celý Prielom Hornádu daný do užívania turistickej verejnosti. Chodník vedúci Prielomom Hornádu bol pomenovaný po tých, ktorí ho vybuildovali, ako **„Chodník Horskej služby“**. V roku 1976 sme sa podieľali na hasení požiaru v tiesňave Kyseľ. Ako to dopadlo, to už každý vie. Preto sme hrdí, že sme sa aspoň čiastočne podieľali na jeho znovu-sprístupnení formou ferraty, ktorá nesie názov po tých, ktorí ju vybuildovali - **NÁUČNÝ CHODNÍK KYSEĽ – FERRATA HORSKEJ ZÁCHRANNEJ SLUŽBY**. Po politických zmenách v rokoch 1989/1990 sa veľa v Slovenskom raji zmenilo. V rámci reštitúcií, ktoré obciam prinavrátili ich pozemky, im však pripadlo aj veľa povinností. Je to najmä údržba tiesňav a roklín Slovenského raja. Môžeme konštatovať, že údržba tiesňav a roklín Slovenského raja bola v rokoch 1956 – 1990 vynikajúca. Potom do života našej organizácie zasiahla vláda SR, ktorá v roku 2003 zákonom č. 544/2002 Z. z. zriadila v zmysle požiadaviek a noriem EÚ na Integrovaný záchranný systém, novú horskú záchrannú organizáciu – Horskú záchrannú službu (HZS). Je treba oceňiť nový vynikajúci systém záchranej činnosti, vysokú organizačnú schopnosť a činnosť HZS, ako aj výchovu nových záchranárov a prevenčnú činnosť.

Záverom si spomeňme a vzdajme poctu tým členom HS a HZS, ktorí sa 60. výročia nedožili a už nie sú medzi nami. Česť ich pamiatke!³

³PETRÍK, Ján: Správa k 60. výročiu HS v Slovenskom raji 1956 – 2016.

Správa bola prednesená na slávnostnej schôdzi k 60. výročiu HS Slovenský raj, dňa 16. decembra 2016.

Z HISTÓRIE ULIČSKEJ DOLINY

Uličská dolina je najvýchodnejším cípom Slovenska. Rozprestiera sa na hraniciach s Ukrajinou a Poľskom, v lone Bukovských vrchov a Polonín. Územie je vymedzené katastrálnymi územiami nachádzajúcimi sa v povodí rieky Ulička. V tomto území leží deväť obcí: Príslop, Runina, Topoľa, Kolbasov, Ruský Potok, Ulič, Uličské Krivé, Zboj a Nová Sedlica. Tieto obce tvoria záujmové združenie „*SPOLOČENSTVO OBCÍ MIKROREGIÓNŮ ULIČSKÁ DOLINA - SOMUD*“. Sídлом združenia je obec Zboj. Najbližšiu turistickú budúcnosť doliny tvorí nórsky projekt v Uličskej doline. Prijímateľom grantu je Štátna ochrana prírody SR a jedným z partnerov je aj Spoločenstvo obcí mikroregiónu Uličská dolina - SOMUD. Projekt má definovaných viacero cieľov. Predovšetkým ide o podporu príležitostí a podmienok pre alternatívny regionálny rozvoj na báze mäkkého cestovného ruchu v tomto území. Preto sa v dohľadnom čase postavia v siedmich obciach (Nová Sedlica, Zboj, Kolbasov, Ruský Potok, Topoľa, Runina a Príslop) objekty mäkkého turizmu⁴. Do tohto územia budú distribuované informačné materiály pre turistov a návštevníkov NP Poloniny, rôzne brožúry, pohľadnice, magnetky a pod. Údržbou a čistením prejde väčšia časť turistických chodníkov a cyklotrás. Návštevníci Uličskej doliny a NP Poloniny nájdu v území aj niekoľko nových edukačných tabúľ. Za účelom ich prilákania bude distribuovaná moderná filmovo-dokumentačná Diaporama. Na zlepšení možností rozvoja ekoturizmu v regióne aktívne spolupracujú stakeholderi⁵ SOMUDU s cieľom zvýšiť štandard a úroveň dostupnosti poskytovaných služieb pre turistov⁶.

K dejinám Uličskej doliny nerozlučne patrí úzkokoľajka Zabrod' - Nová Sedlica, ktorej výstavba bola dokončená v roku 1908. Úsek Zboj - Nová Sedlica bol postavený už v roku 1901. V roku 1930 sa začalo s budovaním prípojky z Novej Sedlice do lokality Bystrá - Medová baba, pod Jarabou (Riabou/Rjabou) skalou. Úzkokoľajka zásobovala drevom viacero píl v oblasti. Svoj život skončila po druhej svetovej vojne, pretože traťou prechádzala

⁴ Mäkký (ekologický cestovný ruch) sa snaží rešpektovať životné prostredie, chrániť prírodné i kultúrne dedičstvo, a tak prispievať k rozvoju trvalo udržateľných foriem cestovného ruchu.

⁵ Stakeholder – partner v podnikaní, akcionár, nielen v zmysle finančnom, ale aj etickom.

⁶ <http://www.zboj.ocu.sk>

Deväť obcí v povodí rieky Ulička, tvoriace záujmové združenie „SPOLOČENSTVO OBČÍ MIKROREGIÓNU ULIČSKÁ DOLINA - SOMUD“. Upravené na podklade GOOGLE EARTH.

nová štátna hranica so ZSSR - Ukrajinou. Úzkokoľajná železnica totiž vychádzala z obce Zabrod' (Zabrid')⁷.

1. svetová vojna - „Zabili nám Ferdinanda“ - všetko začalo 28. júla 1914, vyhlásením Rakúsko-Uhorska vojny Srbsku. Slováci boli nasadení do bojov na východný (karpatský front), ktorý sa dotýkal východného Slovenska (vtedy Rakúsko-Uhorsko), kde bojovali proti srbskému spojencovi - cárskemu Rusku. V novembri roku 1914 podnikol ruský generál Brusilov ofenzívu cez Karpatské priesmyky a 1. decembra 1914 ho vítali v Bardejove. C. a K. armáda Rakúsko-Uhorska bola v tomto období viac-menej v defenzíve, až v lete roku 1915 zatlačila ruskú armádu do Haliče. Obce na severovýchode Slovenska dostali vzhľad vojenských táborov, množstvo obyvateľstva evakovalo. Rusi prezimovali na severnej strane Karpát. Pozičné boje sa viedli celú zimu, až do jari 1915. Ináč tomu nebolo ani v Uličskej doline. V apríli 1915, prechádzala línia frontu priamo stredom obce Zboj, boli tu vyhlbené zákopy. Tie sú v areáli starého dreveného kostolíka dodnes viditeľné. Tieto boje v Karpatoch sú v histórii 1. svetovej vojny vedené ako „**Veľkonočná bitka v Karpatoch**“. Front z ruskej strany držal 11. jazdecký „Izjumský“ pluk, jeho veliteľom bol **Nikolaj Nikolajevič Mirbach** (1868-1915). Generál N. N. Mirbach padol dňa 22. apríla 1915, keď sa vracal z obhliadky pozícií svojich jednotiek. Padol v prestrelke s hliadkou c. a k. Rakúsko – Uhorskej armády. Pôvodne bol pochovaný na cintoríne v obci Zboj, ale údajne bol v 20. rokoch minulého storočia exhumovaný a pochovaný na cintoríne v Uliči. Dodnes sa vedie spor o tom, kde je vlastne pochovaný⁸. V kaštieli bol zriadený lazaret, a pod dedinou, v lokalite v Oblazoch, zajatecký tábor. Na vojnovom cintoríne v obci pochovali 213 prevažne ruských vojakov, do 142 jednotlivých a 27 spoločných hrobov.

Hrob gen. N. N. Mirbacha v Uliči (foto Peter Špic)

Malá vojna - nešťastia nie je nikdy dosť! V marci 1939 postihla obyvateľstvo Uličskej doliny ďalšia, aj keď krátka, vojna, ale s veľkým dopadom na obyvateľov údolia. Vtedaj-

⁷ Viac o úzkorozchodnej železnici pozri - JUNEK, Jiří: Putovanie za kúzlom lesných železníc - vôňa dymu a ihličia. Kapitola Po stopách úzkokoľajky k Medovej babe, s. 147 - 148. Vydal Ústav pre výchovu a vzdelávanie pracovníkov lesného a vodného hospodárstva SR, vydanie druhé, Zvolen 2003.

⁸ KORBA, Matúš: Posledné tajomstvo ruského generála MIRBACHA. Vojenstvo, 1. ročník, číslo 1/január, 2013, s. 6 - 11.

⁹ HRONSKÝ, Marián: Priebeh bojov na území Slovenska a Slováci v Rakúsko-Uhorskej armáde za prvej svetovej vojny. SAmo - 1/98, s. 2-12. Vydal Generálny štáb Armády SR, 1998 Trenčín.

šia medzinárodno-politická situácia priala súdobému nemeckému politickému vodcovi Adolfovi Hitlerovi, ktorý prakticky ovládal celú Európu a diktoval jej svoje podmienky a politiku. Po Mnichovskej dohode a Viedenskej arbitráži, keď si Maďarsko prisvojilo juh Slovenska, sa schýľovalo k ďalším dejinným udalostiam. 14. marca 1939 bola vyhlásená prvá Slovenská republika. 15. marca 1939 začal nemecký Wehrmacht obsadzovať Čechy, kde bol vyhlásený Protektorát Čechy a Morava. Súčasne začali Maďari obsadzovať Podkarpatskú Rus. Potom, čo obsadili Podkarpatskú Rus, vytýčili si ďalší cieľ. Bolo to zabratie východnej časti I. Slovenskej republiky v šírke 10 - 15 km, tzv. **Malé riešenie**, pre ktoré samozrejme ihneď mali ospravedlnenie: „*Po obsadení Podkarpatskej Rusi a dosiahnutí poľskej hranice maďarskou armádou, zostala nepokrytá západná časť obsadeného územia s dôležitou magistrálou Chust – Prešov a nepokrytie železničnej trate vedúcej údolím rieky Uh, z Užhorodu na sever, cez Veľké Berezné do Užockého priesmyku a ďalej do Poľska do Ľwova (Ľwov, vtedy Poľsko).*“ Ak by sa Malé riešenie skončilo úspechom, bolo pripravené „**Veľké riešenie**“, t. j. rozšírenie agresie na celé východné Slovensko až po mesto Poprad.⁹

23. marec 1939 – Vpád na východné Slovensko –celý maďarský postup bol organizovaný troma postupovými prúdmi takto:

1. Severný prúd - bol rozdelený na dve vedľa seba postupujúce kolóny:
  - Veľké Berezné - Ulič - Starina,
  - Malé Berezné - Stakčín.
1. Stredný prúd - postupoval v smere Užhorod - Tibava - Sobrance.
2. Južný prúd - postupoval v smere Užhorod - Pavlovce nad Uhom.

Pre presun vojsk severného prúdu poslúžila čerstvo dobytá železničná trať, ktorá vedie z Užhorodu na sever k Užockému priesmyku a ďalej do Ľwova. Sily severného prúdu sa vykladali na železničnej stanici vo Veľkom Bereznom. Maďari tvrdili, že hranice medzi Slovenskom a Podkarpatskou Rusou neexistujú, a ak, tak sú iba administratívne. Postupujúcim Maďarom sa na odpor postavili všetky dostupné sily 11. a 17. pešej divízie, ktoré organizovalo veliteľstvo VI. zboru (Prešov), ktorému velil pplk. gšt. Augustín Malár. VI. zbor a jeho jednotky podporovali lietadlá 3. letecký pluk M. R. Štefánika, z letiska Spišská Nová Ves. V deň keď nás Maďari prepadli, lietali na podporu našich jednotiek napriek nepriazni počasia.

Prvým z letcov ktorí padli na poli cti a slávy bol por. let. **Ján Svetlík** (1913 - 1939). Dňa 23. marca 1939 štartuje z letiska Spišská Nová Ves o 15⁰⁰ hod. v trojčlennom roji,

⁹ DEÁK, Ladislav: MALÁ VOJNA. Zborník z konferencie 30. 3. 1993 v Michalovciach, II. vyd. Bratislava, 1993.

Por. let. Ján Svetlík (vľavo) a pamätná doska venovaná jeho pamiatke umiestnená na OcÚ v Uliči, des. let. Štefan Devan (vpravo).
Foto Peter Špic a archív Ján Petrik.

ktorému velí rtm. Ján Hergott a ako čísla letia por. Ján Svetlík a des. Martin Danihel. Po prúde do frontovej oblasti zisťujú nepriateľské postavenia. V Uliči na majeri bombardujú nepriateľa. Pri prvom hĺbkovom útoku roja, je Avia B-534 por. Jána Svetlíka zasiahnutá protiletadlovou paľbou. Stroj začal horieť a neovládateľný dopadol na zem. Podľa vyšetrovania maďarských orgánov, pilot zahynul ešte vo vzduchu. Po ukončení bojov si jeho telesné pozostatky vyzdvihla jeho sestra a boli pochované v jeho rodnej obci Častá. V Uliči je tomuto letcovi osadená pamätná doska, ktorá nám toto obdobie a jeho smrť pripomína. Druhým z letcov, ktorí padli na poli cti a slávy, bol des. let. **Štefan Devan** (1914 - 1939). Dňa 23. marca 1939 štartuje o 16⁴⁵ hod. na svoj posledný let. V priestore Ulič je stroj zasiahnutý protiletadlovou paľbou. Ranený stačí ešte pristáť s poškodeným strojom pri železničnej stanici Stakčín, kde vzápätí zomiera po veľkej strate krvi. Lietadlo zničili slovenské jednotky, aby nepadlo do rúk nepriateľa. Pochovaný je v rodných Smoleniciach. Na jeho rodnom dome bola až do roku 1988 pamätná tabuľa, ktorá sa pri asanácii budovy stratila. Oboch týchto letcov zastihla smrť v Uličskej doline. Letci z letiska Spišská Nová Ves veľkou mierou prispeli k zastaveniu postupu nepriateľa¹⁰. Následok Malej Vojny bol pre obyvateľov Uličskej doliny tragický, na nasledujúcich šesť rokov sa stali z nich „Maďari“, hoci po maďarsky nevedeli ani slovko. Ale maďarskí žandári vraj naučili hovoriť po maďarsky aj nemého a mŕtveho.

Arpádova línia bola obranné opevnenie budované Maďarskom počas II. svetovej vojny od roku 1940. No stavebný záchvat postihol líniu najmä po Stalingradskej bitke, v ktorej padlo, bolo ranených, alebo padlo do zajatia 120 000 maďarských vojakov. Jedná sa o fortifikačný systém, ktorého okraj zasahuje aj na územie súčasnej Slovenskej republiky (v čase II. svetovej vojny, to bolo územie Maďarska). Tiahla sa v dĺžke 350 km od

¹⁰ PETRIK, Ján: *SPIŠSKÁ TRAGÉDIA*. Vydanie druhé prepracované, ABC studio, Spišská Nová Ves, 2007.

obce Stakčín, dolinami Podkarpatskej Rusi až do severného Rumunska. Jej hlavným architektom bol plukovník Maďarských stavebných vojsk Teofil Hárosy. V jej rámci sa vybudovalo 99 oporných bodov, 750 železobetónových bunkrov, 343 drevených bunkrov, množstvo palebných pozícií a protitankových a protipechotných zákopov. Línia je pomenovaná podľa vodcu Maďarov Arpáda, ktorý ich v 9. storočí previedol cez Karpaty do „novej domoviny“. Klub vojenskej histórie Beskydy spoločne s obcou Ulič pripravujú postupné zrekonštruovanie časti fortifikačného systému nachádzajúceho sa v lesoch vedúcich od obce Ulič k hraniciam Ukrajiny a vybudovanie náučného chodníka¹¹.

Pogrom (december 1945) - obec Zboj oslobodili vojská Červenej armády dňa 8. októbra 1944. Po podpise prímeria v máji 1945 sa aj územie východného Slovenska zabráte Maďarmi v roku 1939, vrátilo tam kam patrilo, do vtedajšieho Československa. Bohužiaľ, mier v Uličskej doline bol nejaký podivný. Na severných a severovýchodných svahoch Karpát (na Poľskej strane i na Ukrajine) táborili vojská Ukrajinskej povstaleckej armády - UPA, (tiež OUN) viac známe pod menom Banderovci¹². A tie sa potrebovali živiť, bez jedla by neprežili. Vybrané jednotky UPA/OUN preto podnikali výpravy za jedlom aj na Slovensko. Na svojich cestách však brali obyvateľstvu nielen jedlo, ale šíрили aj svoju politickú agitáciu. Jej cieľom boli aj vtedy nepohodlní občania, resp. ich likvidácia, najmä komunisti a židia. „Agitácia“ názorne vyzerala takto: Prvou obeťou bol tajomník NV z Breznice pri Stropkove. Druhou bol židovský obyvateľ obce Zboj. Ďalšími obeťami boli obyvatelia Novej Sedlice. Potom to už išlo... a bolo to hrozné. Ulič 6. decembra 1945 štyria židovskí obyvatelia. V Kolbasove 6. decembra 1945 zavraždili 11 židovských obyvateľov. Hovorí o tom pamätná tabuľa na obecnom úrade. Čo sa vtedy vlastne stalo? Bola už noc, posledná noc židovského sviatku Chanuka, čiže Sviatku svetiel alebo Sviatku zasvätenia, kedy sa zapalujú sviečky na deväťtramennom svietniku, každý deň o jednu sviečku viac.

Pamätník pogromu na OcÚ v Kolbasove (foto Peter Špic).

¹¹ Údaje z informačnej tabule, umiestnenej v minigalérii obce Ulič.

¹² Podľa ich vodcu Stepana Banderu ich nazývali Banderovci. Bola to ozbrojená zložka Organizácie ukrajinských nacionalistov (UPA/OUN).

Dom 39-ročného krajčírka Samuela Polláka, v ktorom sa nachádzal aj malý obchod a hostinec, zostal zázrakom stáť ako jeden z mála po ničivom prechode frontu touto dolinou. A tak sa pod jeho strechou zišli na zapálenie poslednej sviečky dvanásti Židia z celého okolia. Tí, ktorým sa podarilo prežiť nacistické koncentráky, či iné vojnové represálie. Najstarší Jozef Lieber z Uble mal 43 rokov, najmladšia Helena Jakubovičová z Kolbasova nemala ani 17 rokov. Hodinu pred polnocou vošli do zasneženej dediny na saniach ťahaných koňmi neznámi ozbrojenci. Išli naisto, pred Pollákovým domom rozostavili hliadku, vtrhli dnu, prítomných zmasakrovali a dom vyrabovali. Vyľakaní susedia sa odvážili vojsť do domu až ráno. V Uliči 6. decembra 1945 zavraždili štyroch členov židovskej rodiny a vyrabovali potravinové družstvo. Až donedávna sa tvrdilo, že za vraždami ľudí v Uličskej doline 6. decembra 1945 stoja Banderovci. Teraz, po 70 rokoch, sa však na svetlo dostávajú nové správy o tejto udalosti, že to všetko zrejme bolo inak. Bude treba opäť prepisovať históriu?¹³ Dozvieme sa niekedy pravdu, alebo bude „utopená“ v archívoch?

Život jednoduchého človeka z Uličskej doliny bol zložitý, nielen po stránke živobytia, ale strategická poloha doliny činila ním neovplyvniteľný život ťažký aj po stránke politickej. Ak sa narodil začiatkom 20. storočia, narodil sa ako občan Rakúsko-Uhorska, od októbra roku 1918 bol občanom Československa, od 15. marca do 23. marca 1939 (osem dní) občan I. Slovenskej republiky, od 23. marca (resp. od 4. apríla - oficiálne) 1939 žil v Maďarsku až do mája roku 1945, potom znova v Československu, a ak sa dožil vysokého veku, tak od 1. januára 1993 žije v Slovenskej republike. To všetko bez toho, aby opustil svoju rodnú dedinu.

---

¹³ <https://zurnal.pravda.sk/neznama-historia/clanok/377102-preco-na-vychode-nemaju-v-laske-banderovcov/>

Z HISTÓRIE OBCE ZBOJ

Obec Zboj leží v severovýchodnej časti Bukovských vrchov v lone krásnej karpatskej prírody v údolí Zbojského potoka. Z juhovýchodu hraničí s Ukrajinou a na severe s Poľskom. Kataster obce má 5 055 ha. Je situovaná v starej riečnej terase Zbojského potoka v nadmorskej výške 354 m n. m. v Uličskej doline, 11 km severne od obce Ulič v Bukovských vrchoch. V chotári obce prevládajú bukové lesy. Názov obce je odvodený od slova zbíjať, resp. zbojníctvo. V análoch je doložená zbojnícka družina Fedora Fakaša, ktorý bol neskôr zľapaný a popravený v Sanoku.

Prvá zmienka o obci Zboj/Zboy pochádza z daňového súpisu z roku 1567. Podľa vlašského práva bola založená šoltýsom a usadlíkmi okolo roku 1550. Do poslednej štvrtiny 17. storočia patrila k humenskému panstvu **Drugethovcov**. V 18. storočí bola majetkom **Csákyovcov**, v 19. storočí majetkom rodiny **Schmideggovcov**. Na rozhraní 19. a 20. storočia tu mala majetky rodina **Lobkovitzovcov**. V roku 1715 mala obec 28 opustených a 9 obývaných domácností. V roku 1720 pracoval v obci mlyn. O polstoročie neskôr tu už boli dva mlyny, v ktorých hospodárili Leco Čopák a Jacko Čopák. Vlnu chodili Zbojčania, spolu s Novosedličanmi, spracovávať do valchy v neďalekej Starej Stuzici (od roku 1945 v ZSSR - Ukrajina). V roku 1787 tu bolo 71 domov, v roku 1828 už 88 domov. Od roku 1808 názov už ako Zboj, maďarsky Zboj, Harcos. Obyvatelia sa zaoberali poľnohospodárstvom a chovom dobytka, príležitostne pracovali v lesoch. Začiatkom 20. storočia pracovala v obci píla.

Ďalším zdrojom obživy bola úzkokolažka na trase Zboj – Nová Sedlica, postavená v roku 1901. V roku 1930 sa začalo s budovaním prípojky z Novej Sedlice do lokality Bystrá - Medová Baba. Budovu železničnej stanice v obci Zboj dostavali v roku 1905. Veľkú kamennú poschodovú budovu postavili so zámerom, že tadiaľ povedie železnica normálneho rozchodu do Haliče, čo sa neuskutočnilo. Počas prvej svetovej vojny bola budova stanice poškodená. Kofajnice po druhej svetovej vojne vytrhali, budova v strede obce stojí doposiaľ. Istý čas sa využívala ako obecná škola. Na poschodí boli ubytovaní učitelia, na prízemí sa vyučovalo. Sídlila v nej dokonca „papučkáreň“ - pobočka bardejovského obuvníckeho závodu JAS, v ktorej miestne ženy šili papuče. Dnes je budova prázdna: „*radi by sme z nej urobili školské múzeum*“, hovorí starosta obce Ladislav Lodomirjak. Ako všade na východnom Slovensku chýbajú na realizáciu múzea, ako sa traduje na Slovensku len, „*peniaze, peníze, peňeži a lóve*“.¹⁴

V blízkosti obce Zboj spadol v roku 1866 meteorit - údajne najväčší v Európe. Bolo to na pravé poludnie 9. júna 1866, keď sa na oblohe z ničoho nič zjavila padajúca žeravá guľa a za ňou kúdol dymu. Tento prírodný úkaz bolo vidieť voľným okom od Liptovského Mikuláša po Mukačevo. Miesto jeho dopadu (vybuchol vo vzduchu) sa nazýva **Čierna mláka** v masíve Stinskej pri obci Kňahyňa na Ukrajine. O niekoľko dní sa dal do pohybu vedecký potenciál vtedajšieho Rakúsko-Uhorska a na mieste dopadu meteoritu sa striedala jedna expedícia za druhou. Zaznamenávali sa výpovede miestnych obyvateľov, hľadali a následne zbierali roztrúsené kúsky meteoritu. Najväčší z nich vážil takmer 300 kg a na jeho vytiahnutie bolo potrebné zapriať šesť párov volov. Celkom 75 nájdených kusov meteoritu putovalo do múzeí v Petrohrade, Budapešti a Viedne, kde je dodnes uložený aj najväčší z kusov meteoritu. Dnes už tieto udalosti upadli do zabudnutia. Čierna mláka, miesto dopadu meteoritu, je už 50 rokov nedostupné, pretože sa nachádza na ukrajinskom území. V minulosti tam viedol turisticky chodník, dnes je toto miesto prísne strážené pohraničníkmi.

Počas 1. svetovej vojny sa v obci zastavil front na dobu päť týždňov, obec bola takmer zničená. Vojnové udalosti sa k obci priblížili na jar 1915, kedy sa frontová línia ustálila na línii Veľký Bukovec - Stinská a prechádzala priamo cez obec. Pri obecnom cintoríne je rozsiahly vojenský cintorín z 1. svetovej vojny. Počas existencie 1. ČSR, vzhľadom na ťažké životné podmienky, sa veľa obyvateľov vysťahovalo do zámoria za prácou. Cintorín z prvej svetovej vojny v obci, vojnový cintorín v Zboji sa nachádza na juhozápad-

¹⁴ <http://www.rusyn.sk/v-zboji-chcu-zo-stanice-urobit-skolske-muzeum/>

nom okraji obecného cintorína. Miesto posledného odpočinku tu našlo 203 vojakov. V období zriadenia (pravdepodobne v roku 1917) bol samostatným cintorínom o výmere 1376 m² (43 x 32 m). Postupne splynul s obecným cintorínom. Cintorín pozostáva zo 142 vojnových hrobov, z ktorých je 115 hrobov jednotlivých a 27 hrobov spoločných. Známym podľa mien je 7 vojakov: 6 rakúsko-uhorských a jeden ruský vojak. Neznámym je 206 ruských vojakov. Vojnový cintorín pravdepodobne vznikol v roku 1917. Dozor nad cintorínom v období 1. ČSR zabezpečovala Žandárska stanica v Uliči. V súčasnosti je v správe Obecného úradu v Zboji.

V rokoch **1939 - 1944** bola obec pripojená k Maďarsku. Počas mobilizácie v roku 1941 bolo 80 chlapcov z dediny odvedených do maďarskej armády a v roku 1944 zažila obec deportáciu miestnych Židov. Po veľmi ťažkých bojoch bol Zboj 18. októbra 1944 oslobodený. Obec však bola veľmi zničená a spolu s chotárom úplne zamínovaná. Na mínových poliach zahynulo 21 ľudí a 22 sa ťažko zranilo.

Po 2. svetovej vojne sa 69 obyvateľov obce vysťahovalo za prácou do Čiech. V roku 1945 bola v obci zriadená lesná správa. Prvá autobusová linka do obce na trase Snina - Ulič - Zboj bola otvorená 17. júla 1947. V roku 1955 bol v obci zriadený poštový úrad. V roku 1960 bola dokončená elektrifikácia obce. Od roku 1973 hospodáril na tunajšej pôde LPM, š.p., Ulič. Drevená cerkva z roku 1706 bola v roku 1967 prevezená do Šarišského skanzenu v Bardejovských kúpeľoch. Nový, murovaný, pravoslávny kostol „Zostúpenia Svätého Ducha“ dokončili v roku 1964. V obci sa nachádza minerálny prameň Kvasná voda.

Vojenský cintorín v obci Zboj (foto Ján Petrik)

OSOBNOSTI OBCE ZBOJ

Peter Lodij (1764 - 1829) - na budove kultúrneho domu a OcÚ je pamätná tabuľa Petrovi Lodijovi (filozof, právnik, prekladateľ a básnik). Prednášal na univerzitách vo Ľvove, Krakove a bol prvý dekan právnickej fakulty Petrohradskej univerzity. Publikoval filozofické a právnické diela.

Pamätná doska na OcÚ v Zboji, (foto Ján Petrik)

Michal Pustaj (1858-1944) - známy rusínsky rozprávkár, známe sú jeho zbojnícke rozprávky. Bol jednoduchý roľník s úžasným rozprávačským talentom.

TURISTICKY ATRAKTÍVNE LOKALITY OBCE ZBOJ

Medová baba - Ako sme už v texte spomínali v Uličskej doline existovala úzkokoľajná železnica, ktorá končila v obci Nová Sedlica. V roku 1930 sa začalo s budovaním prípojky z Novej Sedlice do lokality Bystrá - Medová baba, pod Jarabou (Riabou/Rjabou) skalou. Miestu, kde končila, sa hovorí Medová baba. Pred II. sv. vojnou tu žil lesný manipulát pán Maťašovský, ktorý tu choval včely. Starala sa mu o ne jeho žena Žofia. Je to krásne miesto (lesná lúka), nad ktorou sa nachádza rybník „Na Mlákach“ a poľovnícka chata. Meno toto krásne miesto dostalo podľa manželky pána Maťašovského.

Jarabá skala (Riaba/Rjaba skala) - je tretí najvyšší vrch Bukovských vrchov, zároveň aj v NP Poloniny. Prechádza cez neho slovensko-poľská štátna hranica. Nachádza sa južne od poľskej obce Wetlina, na slovensko-poľskom hraničnom hrebeni, medzi vrchmi Ďurkovec (1 188,7 m n. m.) na západe a Čelo (1 158,8 m n. m.) na východe. Na slovenskej strane sa nachádza skalné more, dlhé niekoľko desiatok metrov. Vzniknuté skalné bralo (1 167,2 m n. m.) je vyhladkovým miestom s osadenou plošinou. Spolu s Ďurkovcom spadá do národnej prírodnej rezervácie Jarabá skala, vyhlásenej v roku 1964. Jarabá skala je turisticky atraktívny vrch, vedie cez neho hlavná červená turistická značka, ktorá zároveň vedie po hlavnom karpatskom hrebeni cez najvýchodnejší bod Slovenskej republiky trojmedzie (1 207,7 m n. m.) na vrchu Kremenec (1 221,0 m n. m.) a prechádza po slovensko-poľskej štátnej hranici cez viacero vrchov s viacerými panoramatickými vyhlídkami, ako napr. Kamenná lúka, Ďurkovec, Pľaša, ďalej cez Ruské sedlo, Rypy, Strop, Černiny, najvyšší vrch Laboreckej vrchoviny Vysoký grúň (904,9 m n. m.), Laborecký priesmyk až k Duklianskemu priesmyku (502,0 m n. m.).

⁴⁵ <https://dolnyzemplin.korzar.sme.sk/c/4549953/v-poloninach-objavili-vyse-stometrovu-jaskynu.html>

<https://cestovanie.sme.sk/c/1065065/v-narodnom-parku-poloniny-v-sniskom-okrese-objavili-prvu-jaskynu.html>

Jaskyňa - v oblasti Stinskej bola v roku 2003 objavená jaskyňa, prvá v sninskom okrese. Doposiaľ najväčšiu jaskyňu na území Národného parku Poloniny objavila skupina speleológov v novembri 2003 pri obci Zboj. Nameraná dĺžka podzemného priestoru dosiahla viac ako 126 metrov, nie je však definitívna, pretože trhlinka pokračuje ďalej. Senzačný objav pripísali Petrovi Holubekovi z Liptovského Mikuláša. Nachádza sa v katastri obce Zboj a bude označená ako prírodná pamiatka. Ponesie meno Michala Pustaja, dedinského pastiera, ktorý žil v Zboji od polovice 19. do polovice 20. storočia a je považovaný za najtalentovanejšieho rusínskeho rozprávkara. Jaskyňu objavili v rámci prieskumu inej jaskyne známej pod názvom Zbojnicka či Kňahyňa. Ochrancovia prírody skúmali, či spomínaná jaskyňa neprechádza z ukrajinského územia popod hranicu na Slovensko. Doterajšie prieskumy však prelínanie sa jaskyne popod územia oboch štátov nepotvrdili.¹⁵

Vchod do jaskyne (foto XXX xxx)

V súčasnom Zboji (cca 400 obyvateľov) sídli **pravoslávny farský úrad**. V obci sa nachádza uhličitý prameň, ale aj prvá jaskyňa v sninskom okrese. Ďalej reštaurácia, nákupné stredisko a niekoľko bufetov s občerstvením.

Pohľad z Jarabej skaly (foto Peter Špic)

KARPATSKÉ BUKOVÉ PRALESY

Do zoznamu Svetového prírodného a kultúrneho dedičstva UNESCO boli karpatské bukové pralesy zapísané v roku 2007. Lokalita bola v roku 2011 doplnená o zvyšky bukových lesov v Nemecku. Vytvorilo sa tak spoločné územie pod názvom: **Karpatské bukové pralesy a staré lesy Nemecka**. Toto cezhraničné svetové dedičstvo sa skladá zo štyroch samostatných lokalít na Slovensku, šiestich lokalít na Ukrajine a z pätnástich lokalít v Nemecku. Karpatské bukové pralesy sú súčasťou rozsiahleho európskeho horského pásma. Vo východných Karpatoch Slovenska sa nachádzajú tieto lokality bukových pralesov:

- Rožok – Národný park Poloniny
- Stužica – Bukovské vrchy, Národný park Poloniny
- Havešová – Národný park Poloniny
- Vihorlat – Chránená krajinná oblasť Vihorlat

Bukovské vrchy sú krajinný celok Polonín, pohorie rozprestierajúce sa na severovýchode Slovenska na hraniciach s Poľskom a Ukrajinou. Veľkú časť Bukovských vrchov tvorí Národný park Poloniny. Bukovské vrchy sú na západe ohraničené Laboreckou vrchovinou, na juhu Beskydským predhorím, na východe štátnou hranicou s Ukrajinou a na severe štátnou hranicou s Poľskom. Najvyšším vrcholom je Kremeneč s výškou 1 221 m n. m. Východné svahy Bukovských vrchov odvodňujú riečky Ulička a Ublianka, ktoré ústia do Uhu na Ukrajinu. Južné svahy odvodňuje Cirocha, ktorá pri Humennom ústi do Laborca.

Národný park (NP) Poloniny vznikol v roku 1997. Rozloha NP dosahuje 29 805 ha, jeho ochranné pásmo má rozlohu 10 973 ha. Správa NP sídli v Stakčíne. Predstavuje najväčší komplex pralesov na Slovensku. Jeho názov je odvodený od ukrajinského pomenovania horských lúk, ktoré vznikli ľudskou činnosťou. Pýši sa zaujímavou bohatou drevenou architektúrou, predovšetkým cerkvami zo 17. a 18. storočia. Je najvýchodnejším slovenským národným parkom. Taktiež medzinárodnou biosférickou rezerváciou, pretože zasahuje aj na Poľské, aj na Ukrajinské územie. Park je známy najmä bukovými lesmi a pralesmi, a preto bol zaradený aj medzi

pamiatky UNESCO. Je súčasťou historického regiónu - Zemplínskej župy, leží na území okresu Snina. Najvyššie vrchy Polonín sa sústreďujú na hlavný hrebeň, ktorý je taktiež štátnou hranicou s Poľskom. Poloniny patria do mierne kontinentálneho podnebia. Nižšie časti patria do teplého klimatického pásma, svahy ležia v mierne teplom klimatickom pásme a najdrsnejšie sú vrcholové polohy, kde priemerné januárové teploty sú v rozpätí -4 až -7°C. Sneh sa udržiava na svahoch 80 - 110 dní v roku. Celý národný park patrí do povodia Bodrogu. Podstatná časť sa vlieva do rieky Ulička, ktorý následne na Ukrajinskom území ústí do rieky Uh. Taktiež do Uhu mimo územia Slovenska sa vlievajú Stuzická rieka a Ublianka. Západná časť patrí do povodia rieky Cirocha, ktorá sa následne vlieva do Laborca. Jazerá sa na území nenachádzajú, ale môžeme tu vidieť malé jazierka a menšie vodopády. Na území Polonín je vybudovaná vodárenská vodná nádrž Stariná, ktorá je zásobárňou pitnej vody pre Zemplín až Košice.

V NP Poloniny nájdeme nasledujúce chránené územia:¹⁶

Národné prírodné rezervácie

- Havešová - vyhlásená v roku 1964, rozloha 171,32 ha
- Jarabá skala - vyhlásená v roku 1964, rozloha 359,94 ha
- Pľaša - vyhlásená v roku 1967, rozloha 110,8 ha
- Pod Ruským - vyhlásená v roku 1988, rozloha 11,14 ha
- Rožok - vyhlásená v roku 1965, rozloha 67,13 ha
- Stinská - vyhlásená v roku 1986, rozloha 90,78 ha
- Stuzica - vyhlásená v roku 1908, rozloha 761,49 ha

Prírodné rezervácie

- Bahno - vyhlásená v roku 1988, rozloha 2,78 ha
- Borsučiny - vyhlásená v roku 1993, rozloha 83,72 ha
- Borsukov vrch - vyhlásená v roku 2015, rozloha 146,79 ha
- Bzaná - vyhlásená v roku 1993, rozloha 15,46 ha
- Gazdoráň - vyhlásená v roku 1993, rozloha 17,3 ha
- Grúnik - vyhlásená v roku 1982, rozloha 4,6 ha
- Hlboké - vyhlásená v roku 1988, rozloha 2,28 ha
- Ruské - vyhlásená v roku 1988, rozloha 1,46 ha
- Stinská slatina - vyhlásená v roku 1988, rozloha 2,76 ha
- Stružnická dolina - vyhlásená v roku 1982, rozloha 2,24 ha
- Šípková - vyhlásená v roku 1993, rozloha 156,32 ha
- Udava - vyhlásená v roku 1982, rozloha 52,09 ha
- Uličská Ostrá - vyhlásená v roku 1993, rozloha 25,24 ha

Chránené vtáčie územie NATURA 2000

- Bukovské vrchy - rozloha 43 320 ha

Prírodné pamiatky

- Ulička - rozloha 7,249 ha

Územia európskeho významu NATURA 2000

- Stinská - rozloha 1 532,79 ha
- Ublianka
- Ulička
- Beskýd - rozloha 29 215,13 ha

Zubor hrivnatý

Zubor sa z prírody Slovenska vytratil pravdepodobne už v 15. storočí. O tom, že na našom území žil, svedčia názvy viacerých našich obcí: Zuberec, Zobor, Zubrohlava. Pretože zubrom hrozilo začiatkom 20. storočia vyhynutie (cca 100 jedincov), bola snaha o jeho návrat do prírody. V našej republike sa tak stalo v roku 1958, kedy bola založená zubria zvernica v Topoľčiankach. Jej poslaním bolo prispieť k záchrane Zubra hôrneho pred vyhynutím, pretože v čase jej vzniku žilo na celom svete iba 150 jedincov tohto druhu. Po mnohých storočiach sa zubor vrátil na Slovensku aj do voľnej prírody Východných Karpát. Staršia myšlienka návratu Zubra hrivnatého do karpatských lesov sa začala realizovať v roku 2004. K realizácii zámeru sa pristúpilo prostredníctvom medzinárodného projektu, ktorý vypracovala holandská organizácia „Large Herbivores Foundation.“ Pre dovezených zubrov sa vo vysídlenej obci Ruské zriadila aklimatizačná zvernica. Do nej boli dovezené zubry z chovov v Taliansku, Švajčiarsku, Čiech a zo ZOO Bratislava. K čriede sa pridal voľne žijúci samec z Poľska. V roku 2006 sa v čriede narodilo prvé mláďa. Vo vysídlenom území na VN Starina v súčasnosti žije viac ne 20 kusov Zubra hrivnatého.

Výlet zubra Archieho na Spiš¹⁷. V auguste 2006 sa zubor menom Archie vybral z Polonín na potulky. Šťastím bolo, že Archie mal na tele signalizačné zariadenie. Po dvoch mesiacoch a asi 150 - 250 kilometroch putovania, bol v októbri zistený pri Spišskej Novej Vsi v blízkosti obce Domaňovce. Pátrači (tím zložený zo strážcov NP Slovenský raj) prešli borovicovým lesom, okolité kopce a po dvanástich kilometroch našli zubra nad osadou Levočské Lúky. Osemstokilogramový Archie poriadne potrápil deväťčlenný tím odborníkov, ktorí sa podujali zatúláné zviera chytiť a dopraviť späť do Národného parku Poloniny. Na Spiš si po Archieho pricestoval vtedajší riaditeľ Správy národného parku Poloniny Jozef Repka. Dostať nepokojné zviera do auta upraveného na prevoz zvierat, ktoré na

¹⁶ <http://www.poznajslovensko.sk/narodny-park-poloniny>

¹⁷ <https://spis.korzar.sme.sk/c/4476865/zubor-je-uz-v-poloninach.html>

prevoz zapožičala novoveská firma, sa im podarilo večer pred ôsmou hodinou. Hneď sa vybrali na cestu na východ, smerom k Snine. Po polnoci dorazili do obce Ruské (vysídlená obec nad VN Stariná), kde Archieho vypustili z auta do aklimatizačnej obory, kde ho neustále sledoval strážca. V Ruskom sa vtedy nachádzalo osemčlenné stádo zubrov. „Verím, že ho už neopustí,“ nádejal sa Jozef Repka. Archie pochádza z holandského chovu, žeby sa bol vybral domov na západ? Pravdepodobným dôvodom jeho odčlenenia od čriedy, bol neúspešný súboj počas ruje s poľským býkom, ktorý Archieho zrejme odhnal. Zoológovia však tvrdia, že koniec ruje a príchod zimy opäť prinesie do čriedy pokoj. Archie však na Slovensku žil len dvanásť rokov, začiatkom roka 2016 skončil¹⁸.

¹⁸ <https://dennikn.sk/380147/holandan-archie-skonal-poloninach-utek-uz-nemal-dost-sil/>

Zubor Archie na svojej púti na Spiš, pri obci Spišský Hrhov (foto Peter Oleksák).

Medzinárodná biosférická rezervácia (MBR)

V rokoch 1992 - 1993 bolo územie NP Poloniny zapísané do zoznamu medzinárodných biosférických rezervácií pod názvom MBR Východné Karpaty (East Carpathian Biosphere Reserve), spolu s príslušným územím v Poľsku (Bieszczadzki Park Narodowy, Cisniansko-Wetlinsky Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy Doliny Sanu). Stalo sa tak v rámci projektu „Človek a biosféra - Man and Biosphere“. V rokoch 1998 - 1999 boli k tejto biosférickej rezervácii pričlenené chránené územia na Ukrajine – (Užanskij nacionalnij prirodnij park) a (Nadsanskij regional'nyj landšaftnyj park), čím vznikla prvá trilaterálna biosférická rezervácia na svete a druhá najväčšia v Európe. MBR Východné Karpaty predstavuje mimoriadne bohatstvo medzinárodného významu. Tvoria ju 6 veľkoplošných chránených území na ploche 208 089 ha, z toho poľská časť zaberá 52,25%, slovenská časť 19,59 % a ukrajinská časť 28,16 %. Cieľom projektu „Človek a biosféra“ je skúmať vzťahy medzi prírodou a človekom a napomáhať k trvale udržateľnému životu a rozvoju.

Mapa Medzinárodnej biosférickej rezervácie (Zdroj: East_Carpathian_Biosphere_Reserve_map_(en).png)

EPILÓG

Táto nevel'ká publikácia si nekladie vysoké ciele. Účelom je oboznámiť obyvateľov Uličskej doliny, turistov a návštevníkov tunajších hôr so skutočnosťou vzniku oblasti Horskej záchranej služby (HZS) so sídlom v obci Zboj v roku 2017. Zoznámiť ich s jej úlohami, pôsobením vo vymedzenom priestore a personálnym obsadením. Poznať spôsoby, ako si privolať pri úraze v horách pomoc členov HZS. Založenie HZS Slovenský raj - horská oblasť Bukovské vrchy je opísaná v úvodných piatich kapitolách. V ďalších kapitolách táto publikácia stručne informuje o histórii Uličskej doliny a dejinách obce Zboj. V závere sa stručne venuje taktiež bukovým pralesoch Karpát a Národnom parku Poloniny. Všetky tieto kapitoly sú určené turistom a návštevníkom týchto krásnych hôr, pre ich všeobecnú a historickú orientáciu v teréne, v ktorom sa pohybujú. Približujú úžasnú, ale aj smutnú, vojnovú históriu oblasti Uličskej doliny a nefahký život jej obyvateľov.

*Kremenec najvýchodnejší bod Slovenskej republiky
(foto Ján Petrik).*

POĎAKOVANIE

Za pomoc pri zhromažďovaní dokumentov, faktov, fotografií, informácií, za rady a ochotu zapožičať dôležité materiály, bez ktorých by toto dielo nikdy nebolo vzniklo, ako aj tým, ktorí nás duševne podporovali, alebo nám len tak držali palce, **ďakujem**.

Moja vďaka patrí najmä týmto organizáciám:

- ŠA Prešov, špecializované pracovisko Spišský archív v Levoči;
- ŠA Košice, archív Spišská Nová Ves;
- Archív Horskej záchranej služby, horská oblasť Slovenský raj;
- Archív Horskej služby oblasť Slovenský raj;
- Obec Zboj - jej zastupiteľstvu, na čele so starostom Ladislavom Ladomirjakom;
- Riaditeľstvu HZS, vedenému riaditeľom Ing. Jozefom Janigom;
- Kolektív HZS Slovenský raj, pod vedením riaditeľa Bc. Ivan Krajčír;
- Kolektív HZS Slovenský raj - horská oblasť Bukovské vrchy (*Kostoval' Matúš, Makarovič Martin, Palovič Michal, Paraska Jaroslav, SemjonVasil*);
- Kolektív Spišskej knižnici v Spišskej Novej Vsi.

Moja vďaka patrí aj týmto jednotlivcom:

Ing. Dušan Bevilaqua, PhD., Mgr. Miroslava Duřová, Miloř Greisel, Ing. Jozef Janiga, Bc. Ivan Krajčír, Ján Knuteľ, Ladislav Ladomirjak, Mgr. Nina Palková, Ing. Slavomír Petřík, Jozef Richnavský, Danka Rosová, Marián Stanko, Peter Špic.

POUŽITÉ PRAMENE A LITERATÚRA

Archívy:

ŠA Prešov, špecializované pracovisko Spišský archív v Levoči;
 ŠA Košice, archív Spišská Nová Ves;
 Archív Horskej záchranej služby oblasť Slovenský raj;
 Archív Horskej služby oblasť Slovenský raj;
 Archív obce Zboj.

Literatúra:

BURAL, Miroslav: *Kniha o Stakčíne, Zboji, Kolonici a okolí*. Pre Obecný úrad v Stakčíne vydal v roku 2016 Jozef Rovňák - EXCEL, s. r. o.

BURAL, Miroslav: *Rozprávania hraničných stĺpov v Národnom parku Poloniny*. Národné parky, číslo 3/99, s. 6.

CHŇOUPEK, Bohuš: *Banderovci*. Vydala Smena Bratislava, 1989.

CHŇOUPEK, Bohuš: *POGROM*. Vydalo Knižné centrum Žilina, 2003.

DEÁK, Ladislav: *MALÁ VOJNA*. Zborník z konferencie 30. 3. 1993 v Michalovciach, II. vydanie, Bratislava 1993.

ĎURIŠIN, Peter: *Malá vojna* - por. Ján Svetlík, film DVD 2013.

ĎURIŠIN, Peter: *Generál Mirbach*, film DVD 2013.

HRONSKÝ, Marián: *Priebeh bojov na území Slovenska a Slováci v Rakúsko-Uhorskej armáde za prvej svetovej vojny*. SAMO - 1/98, s. 2 - 12. Vydal Generálny štáb Armády SR, 1998 Trenčín.

JUNEK, Jiří: *Putovanie za kúzlom lesných železníc - vôňa dymu a ihličia*. Kapitola *Po stopách úzkokojajky k Medovej babe*, s. 147 - 148. Vydal Ústav pre výchovu a vzdelávanie pracovníkov lesného a vodného hospodárstva SR, vydanie druhé, Zvolen 2003.

KŇAZOVICKÝ, Ladislav: *Lavíny*, Vydavateľstvo SAV, Bratislava 1967.

KORBA, Matúš: *Posledné tajomstvo ruského generála MIRBACHA*. Vojenstvo, 1. ročník, číslo 1/január 2013, s. 6 - 11.

Kolektív HZS: *Lavíny*. Horská záchranná služba - Stredisko lavínovej prevencie, vydanie prvé 2015.

PETŘÍK, Ján: *SPIŠSKÁ TRAGÉDIA*. Vydanie druhé, prepracované, ABC-studio, Spišská Nová Ves, 2007.

PETŘÍK, Ján: *Správa k 60. výročiu HS v Slovenskom raji 1956 - 2016, rpk*.

Mapy:

Mapa UŽHOROD, Letecká mapa 1: 200 000, Vojenský zemepisný ústav v Praze, 1925 (archív autora).

Mapa PREŠOVSKÝ SAMOSPRAVNÝ KRAJ, 1 : 150 000, VKÚ a. s. Harmanec, SR 2006.

Turistická mapa, BUKOVSKÉ VRCHY, 1: 50 000, SHOCart, s.r.o., Vizovice, Česká republika, 2010.

Turistická mapa, HORNÝ ZEMPLÍN, 1 : 135 000, SHOCart, s.r.o., Vizovice, Česká republika, 2013.

Turistická mapa, HORNÝ ZEMPLÍN POLONINY, 1 : 100 000, SHOCart, s.r.o., Vizovice, Česká republika, 2016.

Biosférická mapa biosférickej rezervácia v NP Poloniny - internet.

Elektronické médiá:

MÄKKÁ, Soňa: *Novela zákona o HZS, 16.10.2015-* http://hiking.sk/hk/ar/3859/novela_zakona_o_hzs.html
https://sk.wikipedia.org/wiki/Bukovské_vrchy
<http://www.zboj.ocu.sk>
<http://www.poznajslovensko.sk/narodny-park-poloniny>
<http://www.rusyn.sk/v-zboji-chcu-zo-stanice-urobit-skolske-muzeum/>
<https://zurnal.pravda.sk/neznama-historia/clanok/377102-prec-na-vychode-nemaju-v-laske-banderovcov/>
<https://slphzs.wordpress.com/2017/01/17/lavinova-nehoda-pod-motrogonom-vihorlatske-vrchy-15-1-2017/>
<https://www.hzs.sk/typy-aktualit/dve-turistky-zabludili-v-poloninach/>
<http://www.kvhbeskydy.sk/vojnovy-cintorin-z-prvej-svetovej-vojny-v-obci-zboj/>
<https://spis.korzar.sme.sk/c/4476865/zubor-je-uz-v-poloninach.html>
[https://dennikn.sk/380147/holandan-archie-skonal-poloninach-utek-uz-nemal-dost-sil/800px-East_Carpathian_Biosphere_Reserve_map_\(en\).png](https://dennikn.sk/380147/holandan-archie-skonal-poloninach-utek-uz-nemal-dost-sil/800px-East_Carpathian_Biosphere_Reserve_map_(en).png)

Ostatné:

Údaje z informačnej tabule, umiestnenej v minigalérii obce Ulič.

Propagačný materiál spracovaný podľa materiálov vydaných Štátnou ochranou prírody SR Banská Bystrica, NP Poloniny, CHKO Vihorlat, v rámci Európskeho fondu - Investícia do Vašej budúcnosti, Nórskeho finančného mechanizmu - Norway grants, Programu švajčiarsko-slovenskej spolupráce: Rozvoj ochrany prírody a chránených území v slovenských Karpatoch.

Karpatské bukové pralesy - prospekt.

Karpatské bukové pralesy - DVD.

Drevené chrámy východného obratu v Slovensko-ukrajinskom pohraničí.

Krásy cezhraničnej flóry.

Zaujímavosti Slovensko - Ukrajinského pohraničia.

Po náučných chodníkoch.

Živočíšna ríša.

Zubor hrivnatý v Poloninách.

Náučný chodník Miroslava Poliščuka.

Školský náučný chodník - K Mergancovmu prameňu.

Po stopách zubra v NP Poloniny - pracovný zošit.

Vítajte v obci Kolbasov - prospekt.

Vítajte v obci Príslop - prospekt.

Vítajte v obci Runina - prospekt.

Vítajte v obci Ruský Potok - prospekt.

Vítajte v obci Topoľa - prospekt.

Vítajte v obci Zboj - prospekt.

POUŽITÉ SKRATKY A SYMBOLY

- C. a K. (c. a k.) – Cisársky a kráľovský (cisársko - kráľovský)
- CHKO - Chránená krajinná oblasť
- DHZ - Dobrovoľný hasičský zbor - jedná sa o zbory v jednotlivých obciach
- OHZ - Obecný hasičský zbor
- gšt. - generálneho štábu
- HaZZ - Hasičský záchranný zbor
- HZS - Horská záchranná služba
- HS - Horská služba
- IZS - Integrovaný záchranný systém
- LP - Letecký pluk
- LPM - Leso-poľnohospodársky majetok (LPM Ulič š. p.)
- NP - Národný park
- NV - Národný výbor
- OUN - Organizácia ukrajinských nacionalistov
- SHMÚ - Slovenský hydrometeorologický ústav
- SOMUD - Spoločenstvo obcí Mikroregiónu ULIČSKÁ DOLINA
- š.p. - štátny podnik
- TZCH - Turistický značený chodník
- VN - Vodná nádrž
- UPA - Ukrajinská povstalecká armáda
- ZSSR - Zväz sovietskych socialistických republík
- ZZS - Zdravotná záchranná služba

Autor a zostavovateľ: © Ján Petrík

Text: © Ján Petrík

Grafická úprava a spracovanie: ???

Tlač: ???

Fotografie: Archív autora a majiteľov jednotlivých fotografií, s dovoľením ktorých boli fotografie uverejnené.

Mapy: Archív autora, Internet;

Jazyková úprava:

Recenzent: Ing. Dušan Bevilaqua, PhD., Ing. Jozef Janiga

Vydavateľ: HZS riaditeľstvo, vydanie prvé, Zboj – Spišská Nová Ves 2017

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť reprodukováaná, uchovávaná v elektronickom informačnom systéme, alebo rozširovaná elektronicky, mechanicky, xerokópiami, fotokópiami či iným spôsobom, bez predchádzajúceho písomného súhlasu autora a majiteľov práv.

ISBN   XXXXXXXXXXXXXXXX

Čiarový kód   XXXXXXXXXXXXXXXX

AUTOR

Ján PETRÍK (*1949) - autor literatúry faktu

Rodák zo Spišskej Novej Vsi. Pochádza z rodiny rušňovodiča. Vzdelanie získal na Strednej priemyselnej škole geologickej a baníckej v Spišskej Novej Vsi v rokoch 1965 – 1969. Na strednej priemyselnej škole začína s organizovanou turistikou a horolezectvom. Po absolvovaní základnej vojenskej služby v rokoch 1969 – 1971, pracuje v n. p. Geologický prieskum. V roku 1972 sa stáva čakaťom Horskej služby v oblasti Slovenský raj. V roku 1973 absolvuje základný kurz HS na Sliezske dome vo Vysokých Tatrách. Po skúškach a zložení prísahy sa stáva riadnym členom HS. Ako člen Horskej služby sa zúčastňuje na sprístupňovaní Prielomu Hornádu a údržbe ostatných roklín a tiesňav Slovenského raja, pomáha pri značkovaní, drží pohotovostné služby na základných staniach HS. Zúčastní sa množstva záchranných a pátracích akcií v Slovenskom raji. Stáva sa horským vodcom v oblasti Slovenský raj. Prednáškami sa podieľa na propagácii, ale zároveň aj preventívnej činnosti HS. Záujem o dejiny Spiša a Slovenského raja ho v strednom veku privádza do radov Spišského dejepisného spolku (SDS). Vo Vojenskom historickom archíve v Trnave začína študovať dejiny Malej vojny. Výsledkom štúdia sú publikácie dejín Malej vojny a bombardovania mesta Spišská Nová Ves v roku 1939. Tieto publikácie vyšli nielen na Slovensku, ale aj v Poľsku. V súčasnej dobe je na dôchodku a vo voľnom čase zaobrába dejinami Spiša, rodného mesta, letectva na Spiši, Slovenského raja, športu, osobnosťami.

